

Föstudaginn 19. apríl 1985.

Nr. 124/1984. **Jón Guðmundsson**

(Hjörtur Torfason hrl.)

gegn

**fjármálaráðherra og landbúnaðarráðherra**

**f.h. ríkissjóðs**

**sýslumanni Mýra- og Borgarfjarðarsýslu f.h.**

**sýslusjóðs Mýrasýslu**

(Guðmundur Pétursson hrl.)

**og sýslusjóði Borgarfjarðarsýslu**

(Eiríkur Tómasson hrl.)

**og Veðifélagi Borgarfjarðar**

(Jónas A. Aðalsteinsson hrl.)

Kærumál. Frávísunardómur úr gildi felldur. Sératkvæði.

### **Dómur Hæstaréttar.**

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Magnús P. Torfason, Guðmundur Skaftason, Sigurgeir Jónsson og Þór Vilhjálmsson og Arnljótur Björnsson prófessor.

Munnlegur málflutningur fór fram í kærumáli þessu eftir ákvörðun Hæstaréttar, sbr. 31. gr., 2. mgr., laga nr. 75/1973.

Sóknaraðili kærði hinn 4. júní 1984 frávísunardóm aukadómþings Mýra- og Borgarfjarðarsýslu frá 25. maí 1984 í máli sóknaraðilja gegn ríkissjóði, sýslusjóðum Mýrasýslu og Borgarfjarðarsýslu og Veðifélagi Borgarfjarðar. Mál þetta er í héraði auðkennt nr. 29/1983. Kæruheimild var 21. gr., 1. mgr., b liður í hæstaréttarlögum nr. 75/1973. Dómkröfur sóknaraðilja eru, að frávísunardóminum verði hrundið. Til vara krefst hann þess, að honum verði breytt á þann veg, að sóknaraðilja „verði veittur kostur á að afla mats í því skyni, sem um ræðir í dóminum á grundvelli meginreglu 120. gr. laga nr. 85/1936“. Kærumálskostnaðar er ekki krafist, en áskilnaður gerður um málskostnað í efnisdómi.

Af hálfu sýslusjóðs Mýrasýslu er krafist staðfestingar hins kærða dóms og kærumálskostnaðar.

Af hálfu sýslusjóðs Borgarfjarðarsýslu er krafist aðallega frávísunar málsins í heild frá héraðsdómi, en til vara frávísunar frá

héraðsdómi á kröfum á hendur ríkissjóði, sýslusjóði Mýrasýslu og sýslusjóði Borgarfjarðarsýslu. Þá er krafist kærumálskostnaðar.

Af hálfu Veðifélags Borgarfjarðar er þess krafist, ef ekki verði til greina teknar kröfur sóknaraðilja, að málinu verði vísað frá héraðsdómi í heild. Þá krefst félagið þess, að kærumálskostnaður verði ekki dæmdur.

Af hálfu ríkissjóðs er þess krafist aðallega, að málinu verði vísað frá héraðsdómi í heild, en til vara er krafist frávísunar á kröfum á hendur ríkissjóði, sýslusjóði Mýrasýslu og sýslusjóði Borgarfjarðarsýslu. Þá er krafist kærumálskostnaðar.

## I.

Með úrskurði 11. júlí 1983 var hafnað frávísunarkröfu ríkissjóðs og sýslusjóðanna, sem nú eru varnaraðiljar, og er það rakið í hinum kærða dómi. Er hinn kærði dómur frá 25. maí 1984 kveðinn upp samkvæmt 108. gr. 3. mgr. einkamálalaga nr. 85/1936, þar sem segir, að dómari sé ekki bundinn við fyrri úrskurð um, að frávísunarkröfu sé hafnað, þegar ljúka skal dómi í málinu, „ef nýjar upplýsingar hafa komið fram um þau atriði, sem úrskurðuð voru“.

Aðiljar áttu þess ekki kost að lögum að kæra úrskurð þann, sem gekk 11. júlí 1983, sbr. 1. málsgrein 21. greinar laga nr. 75/1973. Nú hafa tveir aðiljar, sem kröfðust frávísunar 1983, gert fyrir Hæstarétti kröfur um frávísun máls þessa í heild. Slík krafa kom fram fyrir héraðsdómi vorið 1984 frá ríkissjóði, en ekki sýslusjóði þeim, sem nú krefst frávísunar með þessum hætti. Eins og málið liggur nú fyrir Hæstarétti, verður ekki dæmt um kröfur þær, sem gerðar hafa verið um frávísun alls málsins. Verður úrskurðinum frá 11. júlí 1983 ekki haggð í Hæstarétti, nema vísa eigi málinu frá án kröfu, sbr. 108. gr., 3. mgr., einkamálalaga eða þessum úrskurði sé áfrýjað með efnisdómi, þegar þar að kemur. Sömu réttarfarsannmarkar eru í Hæstarétti að því er varðar kröfur, sem síðar hafa komið fram um frávísun málsins alls. Sá annmarki er að auki, að kröfur þessa efnis komu ekki fram í héraði vorið 1984 nema frá ríkissjóði. Af þessum sökum verður að vísa kröfunum, sem hér um ræðir, frá Hæstarétti.

## II.

Með lögum um lax- og silungsveiði nr. 53/1957 var þrengd veiði-

heimild sóknaraðilja, Jóns Guðmundssonar, en hann hafði stundað laxveiðar í net í Hvítá. Bætur fyrir tjón þetta voru ákveðnar með gerðardómi. Var hann sagður upp af þeim mönnum, sem skipaðir höfðu verið yfirmatsmenn í samræmi við lögin. Varð niðurstaða gerðarmannanna sú, að bótaákvæði laganna yrðu ekki lögð til grundvallar eftir orðum sínum, heldur skyldu bæturnar vera árlegt gjald. Gerð var lagabreyting með lögum nr. 38/1970 og lögin um lax- og silungsveiði endurútgefin sem lög nr. 76/1970. Var þar að finna ákvæði, sem vörðuðu veiðiheimildir og bótarétt Jóns Guðmundssonar. Af þessu spratt deila, sem er til úrlausnar í máli þessu. Hefur Jón eigi fengið bætur, eftir að lög þessi tóku gildi, hvorki í eitt skipti fyrir öll né árlegt gjald. Hófust þó tilraunir hans til að fá bætur þegar á árinu 1974.

### III.

Kröfugerð Jóns Guðmundssonar í héraði er þannig, að hann vill í málinu eiga þess kost að fá endanlegan dóm, þó að hugsanlegt sé, að bætur komi frá nokkrum aðiljum, réttargrundvöllur sé mismunandi eftir ýmsum aðstæðum og sönnunargögn sömuleiðis. Hefur því verið haldið fram hér fyrir dómi, að Jón hafi ekki markað málinu nægilega skýran farveg og ekki hagað stefnukröfum sínum á þann hátt sem skylt sé eftir 88. gr. einkamálalaga nr. 85/1936, sbr. 22. gr. laga nr. 28/1981. Efniskröfur sínar fyrir héraðsdómi hefur Jón nú sett fram í tiltekinni röð, og liggur því fyrir aðalkrafa og varakröfur, sem m.a. fela í sér að aðilja er stefnt til vara. Þó að kröfur séu margar og geri málið flókið, er þess að gæta, að sakarefnið er sjálft flókið og líta þyrfti til þess í heild, þó að Jón Guðmundsson tæki þá afstöðu að leita í upphafi aðeins bóta úr hendi þeirra, sem hann tilgreinir í núverandi aðalkröfu sinni. Þykir því ekki svo mikið réttarfarsóhagræði stafa af því, hvernig kröfur eru gerðar, að það verði frávísunarástæða.

### IV.

Eins og rakið er í VIII. kafla hins kærða frávísunardóms, varð niðurstaða meiri hluta héraðsdóms sú, að unnt væri að fá mat á bótum til Jóns Guðmundssonar úr ríkissjóði og sýslusjóðum, en slíkt mat lægi ekki fyrir og bæri því að vísa kröfum á þessa aðilja frá héraðsdómi.

Svo sem fyrr er að vikið, krafðist Jón Guðmundsson fyrst bóta vegna árána 1970-1973 með bréfi til yfirmatsmanna 19. nóvember 1974. Meiri hluti þeirra komst 5. nóvember 1975 að þeirri niðurstöðu, að Jón ætti ekki bótarétt eftir 1. tölulið 95. gr. laga nr. 76/1970, heldur eftir 2. tölulið greinarinnar. Minni hluti yfirmatsmanna taldi sóknaraðilja eiga bótarétt eftir 1. tölulið. Ekki var kveðið á um fjárhæð bóta, en í niðurstöðu meiri hluta yfirmatsmanna fólst, að sóknaraðili ætti ekki rétt til bóta úr ríkissjóði eða sýslusjóðum, en hins vegar frá eigendum veiðiréttar í fiskihverfi sínu.

Dómkvaddir matsmenn komust síðan að þeirri niðurstöðu 31. maí 1980, að ríkissjóður og sýslusjóður Mýrasýslu skyldu greiða Jóni Guðmundssyni 29.678.208 gamlar krónur auk vaxta í bætur vegna árána 1970-1976. Hafði Jón beint kröfu að Veiðifélagi Borgarfjarðar, en til vara að ríkissjóði og sýslusjóði Mýrasýslu. Þessu mati var skotið til yfirmats, og var þess krafist, að greiðsluskylda eftir matinu yrði niður felld. Jón Guðmundsson og Veiðifélag Borgarfjarðar kröfðust staðfestingar þess. Niðurstaða meiri hluta yfirmatsmanna, hinna sömu og stóðu að úrskurðinum 5. nóvember 1975, varð sú 10. apríl 1981, að Veiðifélag Borgarfjarðar f.h. veiðiréttareigenda skyldi greiða Jóni 104.717,37 krónur auk vaxta og matskostnaðar. Einn yfirmatsmanna vildi leggja greiðsluskyldu á með sama hætti og undirmatsmenn.

Í máli þessu krefst sóknaraðili, Jón Guðmundsson, fébóta. Meginregla íslensks réttar er sú, að menn eigi aðgang að dómstólum til að fá dóm um slíkar kröfur. Ákvæði laga um lax- og silungsveiði um mót verða ekki skýrð svo, að þau svipti sóknaraðilja þeirri réttarvernd. Hann hefur nú í mörg ár leitast við að fá tjón sitt metið, enda liggja fyrir matsgerðir, eins og fyrr segir. Málið hefur Jón lagt fyrir dómstóla, gert kröfur og reifað þær. Verður hann, eins og á stendur, að fá efnisdóm á mál sitt. Sjálfur hefur hann tekið þá áhættu, að það verði talið þannig lagt fyrir, að kröfu hans sé ekki unnt að taka til greina, heldur beri að sýkna gagnaðilja hans. Ber því að fella hinn kærða frávísunardóm úr gildi.

Ekki eru efni til að ákveða kærumálskostnað.

#### D ó m s o r ð:

Visað er frá Hæstarétti kröfum um, að aukadómpingsmáli

nr. 29/1983 í Mýra- og Borgarfjarðarsýslu verði í heild vísað frá héraðsdómi.

Hinn kærði frávisunardómur er felldur úr gildi.

### S é r a t k v æ ð i

#### Magnúsar Þ. Torfasonar hæstaréttardómara.

Í dómsmáli þessu sækir sóknaraðili sér til handa bætur vegna veiðimissis á árunum 1970-1976, er rót eigi að rekja til þeirrar skerðingar á rétti hans til laxveiði í net fyrir landi jarðarinnar Bóndhóls, er honum hafi verið gert að þola með 35. gr. laga um lax- og silungsveiði nr. 53/1957, sem breytt var með 15. gr. laga nr. 38/1970, sbr. nú 35. gr. laga um lax- og silungsveiði nr. 76/1970. Beinir sóknaraðili kröfum sínum að alls fjórum aðiljum, varnaraðiljum í kærumáli þessu, og setur þær kröfur fram í sex meginþáttum, þar sem kröfufjárhæð er þó oftast hin sama. Gerir hann nánar þá grein fyrir þessari kröfugerð, að líta beri á hina einstöku liði kröfugerðarinnar sem valkvæða kröfugerð, en þó eftir tiltekinni röð að því er til varnaraðildar tekur. Er málatalbúnaður þessi nánar með því marki brenndur, að í engu tilviki krefst sóknaraðili dóms á hendur öllum varnaraðiljum saman, heldur ýmist einum, tveimur eða þremur þeirra, og er þá út frá því gengið, að til greiðsluskyldu sumra þeirra geti því aðeins komið, að aðrir verði sýknaðir.

Kröfugerð sóknaraðilja á hendur einstökum varnaraðiljum er reist á mismunandi lagagrundvelli með ýmsum hætti. Um kröfur sínar á hendur sumum þeirra skírskotar hann að meginstefnu til þess, að hann eigi bótarétt á hendur þeim á grundvelli gerðardómsúrskurðar, sem upp var kveðinn 29. september 1959 til að ákveða honum bætur fyrir veiðimissi eftir fyrirmælum 35. gr. laga nr. 53/1957. Aðra sækir hann á grundvelli 95. gr. laga nr. 76/1970 og þá ýmist eftir ákvæðum 2. eða 3. tl. greinarinnar, og um 6. lið dómkrafanna hefur hann skírskotað til grunnraka ólögfesta reglna, sem af verði leidd bótaábyrgð fyrir ríkissjóð að því leyti sem hann fái ekki bættan veiðimissi sinn úr hendi annarra varnaraðilja.

Í sumum tilvikum gengur krafa sóknaraðilja á hendur einstökum varnaraðiljum eftir kröfulið, sem samkvæmt framansögðu á að líta á sem varakröfu gagnvart kröfu í öðrum kröfulið, lengra en hin siðarnefnda. Er þessu þannig farið um kröfugerð hans á hendur

sýslusjóði Mýrasýslu eftir 2. og 3. tl. dómkrafanna. Þá er og til þess að líta, að í ýmsum liðum dómkrafanna er þess krafist, að þar tilgreindir aðiljar verði dæmdir til að greiða kröfu sóknaraðilja í ákveðnum hlutföllum, en þó óskipt. Er sú kröfugerð óljós og sjálfri sér ósamkvæm.

Hér að framan hefur nokkuð verið rakið, hvernig sóknaraðili hefur tekið mál þetta upp fyrir héraðsdómi. Hefur hann með kröfugerð sinni og aðiljasamlagi því, sem hann hefur stofnað til, búið málið svo úr garði, að það hefur orðið flækjukennt úr hófi og kröfugerðin um sumt óskýr. Brýtur þetta svo í bág við fyrirmæli laga nr. 85/1936 um málatilbúnað, að ég tel, að ómerkja verði hinn kærða dóm og málsmeðferð og vísa málinu frá héraðsdómi, en eftir öllum atvikum megi láta kærumálskostnað falla niður.

### **Dómur Aukadómþings Mýra- og Borgarfjarðarsýslu 25. maí 1984.**

#### **I.**

Mál þetta, sem tekið var til dóms 21. þ.m., er höfðað fyrir aukadómþingi Mýra- og Borgarfjarðarsýslu af Jón Guðmundssyni bónda, Bóndhóli, Borgarhreppi, Mýrasýslu, 5135-5318, gegn fjármálaráðherra og landbúnaðarráðherra fyrir hönd ríkissjóðs með stefnu birtri 11. apríl 1983, og með stefnu, birtri 28. apríl 1983, gegn sýslumanni Mýra- og Borgarfjarðarsýslu, Borgarnesi, vegna sýslunefndar Mýrasýslu og sýslunefndar Borgarfjarðarsýslu fyrir hönd sýslusjóða þessarra sýslna og Veidifélagi Borgarfjarðar, Ferjukoti, Borgarhreppi, Mýrasýslu, f.h. veiðiréttareigenda í fiski-hverfi því, sem Bóndhóll heyrir til.

Í stefnu er dómkröfu stefnanda lýst þannig: „að hinir stefndu verði dæmdir til að greiða honum skaðabætur að fjárhæð kr. 900.000 eða til vara sem nemur annarri fjárhæð lægri ásamt hæstu lögleyfðum innláns-vöxtum við innlánsstofnanir, eins og þeir hafa verið og verða ákveðnir samkvæmt lögum á hverjum tíma, frá 1. janúar 1978 til greiðsludags svo og málskostnaði að skaðlausu eða eftir mati réttarins. Nánar tiltekið er þess krafist, að hver einstakur þeirra verði dæmdur til að bera greiðsluna sem hér segir og kröfunni þannig beint að þeim eftir þeirri röð, er stefnandi telur réttasta:

1. Ríkissjóður að  $\frac{3}{4}$  hlutum og sýslusjóður Mýrasýslu að  $\frac{1}{4}$  hluta, aðallega in solidum gagnvart stefnanda, en til vara hvor í sínu lagi.
2. Ríkissjóður að  $\frac{3}{4}$  hlutum og sýslusjóðir Mýra- og Borgarfjarðarsýslu sameiginlega að  $\frac{1}{4}$  hluta, aðallega in solidum, en til vara hvor í sínu lagi, þannig að ríkissjóður sé annarsvegar en sýslusjóðirnir sameiginlega (in

solidum) hinsvegar. Til frekari vara greiði allir pro rata, þannig að hluta sýslusjóðanna tveggja verði skipt milli þeirra að jöfnu eða í öðrum hlutföllum, sem við teljast eiga.

3. Ríkissjóður að  $\frac{1}{2}$  og sýslusjóður Mýrasýslu að  $\frac{1}{2}$ , aðallega in solidum, en til vara hvor í sínu lagi.

4. Ríkissjóður að  $\frac{1}{2}$  og sýslusjóðir Mýrasýslu og Borgarfjarðarsýslu sameiginlega að  $\frac{1}{2}$ , aðallega in solidum, en til vara hvor í sínu lagi, þannig að ríkissjóður sé annarsvegar og sýslusjóðirnir in solidum hinsvegar. Til frekari vara greiði allir pro rata eins og um getur í 1. lið.

5. Veidifélag Borgarfjarðar f.h. veiðiréttareigenda í fiskihverfi því, sem Bóndhóll heyrir til, en það er fiskihverfi Hvítar í Borgarfirði.

6. Ríkissjóður Íslands að því leyti sem hið umstefnda tjón telst ekki að fullu bætt með greiðslum samkvæmt undanfarandi liðum, einhverjum einum eða fleirum saman.

Átt er við, að greiðsluskyldan verði aðallega felld eins og um ræðir í 1. lið, en að því frágengnu eins og mælt er í 2. lið og þannig koll af kolli. Er gert ráð fyrir því, að í hverjum lið felist tæmandi tilgreining greiðsluskyldu, þannig að ótaldir aðiljar verði sýknir, en fari svo, að greiðsluskylda verði lögð á samkvæmt tilteknum lið og greiðslan takmörkuð við minna en fullt tjón (fulla bótakröfu) stefnanda, er til þess ætlast að afgangur tjónsins verði felldur á aðila samkvæmt þeim liðum, sem taldir eru til vara þar á eftir. Er þetta sérstaklega áréttað í 6. lið, þar sem átt er við, að greiðsluskylda samkvæmt honum geti komið til hvort heldur sjálfstætt, ef greiðslu samkvæmt undanfarandi liðum yrði synjað, eða samfara slíkri greiðslu, ef hún yrði takmörkuð.

Að því er bótafjárhæð varðar er þess krafist, að hún verði ekki dæmd lægri en kr. 296.782,08, en það er sú fjárhæð, sem varð niðurstaða matsmanna við grunnmat samkvæmt ákvæðum lax- og silungsveiðilaga á hinu umstefnda tjóni hinn 31. maí 1980 svo og minnihluta yfirmatsmanna við yfirmat á tjóninu skv. sömu lögum hinn 10. apríl 1981.....

Gagnvart þessum umgetnu matsgerðum um tjón stefnanda felst sú afstaða eða krafa í ofangreindri kröfugerð hans aðallega, að í málinu beri að dæma sjálfstætt um skaðabætur honum til handa með hliðsjón af matsgerðunum og verði fjárhæð bótanna ákveðin þannig, en til vara, að matsgerðirnar verði staðfestar með þeim hætti að ofangreind bótafjárhæð þeirra verði lögð til grundvallar dómi með hækkun að tiltölu við almennar verðlagsbreytingar frá matstíma (þ.e. grunnmats í maí 1980) til dómsuppsögudags. Um aðild að bótageiðslu verði í báðum tilvikum dæmt samkvæmt kröfuliðum 1-6 hér að framan. Til frekari vara verði umrædd bótafjárhæð lögð til grundvallar beint án verðlagshækkana og matsgerðirnar staðfestar þannig, en um aðild fari sem fyrr getur.

Um leið er þess krafist til ítrustu vara, að stefnanda verði dæmdar skaðabætur með þeim höfuðstól og vöxtum, sem um ræðir í atkvæði meirihluta yfirmatsmanna hinn 10. apríl 1981, og frá þargreindum aðila.

Vextir, sem um ræðir í dómkröfu, voru 30% á ári frá 1. janúar-20. febrúar 1978, 33% þaðan til 1. júní 1979, 34,5% til 1. sept. 1979, 39,5% til 1. des. 1979, 43,5% til 1. júní 1980, 46% til 1. mars 1981, 42% til 1. júní 1981 og 39% til 1. nóvember 1982, en 45% frá þeim degi. Eru þetta dómvextir og dómvaxta einnig krafist fram í tímann.“

Með framhaldsstefnu, birtri 16. janúar 1984, hækkaði stefnandi höfuðstól aðalkröfu sinnar úr kr. 900.000,00 í kr. 1.800.000,00, en hélt að öðru leyti fast við stefnukröfurnar.

Við hinn munnlega málflutning 3. apríl 1984 lækkaði stefnandi höfuðstól aðalkröfu sinnar í kr. 1.225.703,00, en hélt að öðru leyti fast við gerðar kröfur.

Af hálfu ríkissjóðs er þess krafist aðallega, að málinu verði vísað frá dómi, til vara, að sýknað verði af öllum kröfum stefnanda bæði í aðalsök og framhaldssök, en til þrautavara, að kröfufjárhæðir stefnanda verði stórlega lækkaðar. Þá er krafist málskostnaðar úr hendi stefnanda, en til vara, að málskostnaður verði látinn falla niður.

Stefndi sýslusjóður Mýrasýslu krefst þess nú aðallega, að hann verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda, til vara, að hann verði sýknaður að svo stöddu af kröfu stefnanda, og til þrautavara, að kröfur stefnanda verði verulega lækkaðar. Þá er krafist málskostnaðar úr hendi stefnanda.

Sýslusjóður Borgarfjarðarsýslu krefst sýknu af öllum kröfum stefnanda í aðalsök og framhaldssök, en til vara, að kröfur stefnanda verði verulega lækkaðar. Þá er krafist málskostnaðar úr hendi stefnanda.

Stefndi Veidifélag Borgarfjarðar krefst sýknu af öllum kröfum stefnanda bæði í aðalsök og framhaldssök og málskostnaðar úr hendi stefnanda að skaðlausu.

Í greinargerðum lögmannna ríkissjóðs, sýslusjóðs Mýrasýslu og sýslusjóðs Borgarfjarðarsýslu komu fram kröfur um það, að aðalsök málsins yrði vísað frá dómi. Munnlegur málflutningur fór fram um frávisunarkröfur þessar hinn 11. júlí 1983, og sama dag var lagður á þær úrskurður með svofelldri niðurstöðu:

#### „Ú r s k u r ð a r o r ð:

Hinar framkomnu frávisunarkröfur eru ekki teknar til greina.

Ákvörðun um málskostnað í þessum þætti málsins bíður endanlega dóms í málinu.“

Með bréfi, dagsettu 5. desember 1983, ritaði lögmaður stefnanda eiganda Einarssness í Borgarhreppi Mýrasýslu Sigríði Guðmundsdóttur, f.h. dánar-

bús Sigþórs Þórarinssonar og ábúanda nefndrar jarðar, Óðni Sigþórssyni, bréf, þar sem vísað var til 52. gr. einkamálalaga nr. 85/1936. Í bréfinu er þeim tilkynnt um málarekstur stefnanda og jafnframt skorað á þau að veita stefnanda styrk í málinu. „Í þessu felst meðal annars áskorun um að mæta til þings í málinu, ef aðilarnir telja sig eiga þar einhverra hagsmuna að gæta, og að tjá sig um þá hagsmuni og gæta réttar síns í málinu eftir því sem við eigi, ef um slíkt sé að ræða.“

Lögmaður réttargæslustefndu Sigríðar Guðmundsdóttur og Óðins Sigþórssonar mætti á dómþingi í málinu 7. desember 1983 og lagði fram yfirlýsingu, sem er dagsett sama dag. Þar segir m.a. svo:

„Samkvæmt landamerkjabréfi Einarsness frá 5. febrúar 1884 fylgja jörðinni allar þær eyjar og sker, sem umhverfis Einarsnes liggja. Þar með talið er að sjálfsgöðu Skurðshalasker (Skurðshólasker). Landamerkjalinna milli Bóndhóls og Einarsness út á ósasvæði Hvítár, þ.e. fram af bakkanum, markast eftir þeim meginreglum sem m.a. koma fram í 4. og 5. gr. vatnalaga nr. 15/1923, um að vatnsbotn fylgi þeim bakka sem hann verði talinn áframhald af, þ.m.t. út frá eyjum og skerjum, og að hver botndepill skuli fylgja þeim bakka sem hann er næstur.

Sérstaklega skal fram tekið að þeim skilningi Jóns Guðmundssonar, sem fram kemur í fyrrgreindu bréfi Hjartar Torfasonar að landamerkjalínan liggj „skáhalt út yfir ósasvæðið um Skurðshólasker eftir línu, þar sem Skurðshólasker er miðað í Djúpadal í Hafnarfjalli“ er alfarið mótmælt. Hefur skilningur Jóns Guðmundssonar hvorki stoð í landamerkjabréfi Einarsness, því sem fyrr getur, né landamerkjabréfi Bóndhóls frá febrúar 1884.

Öllum málalíbúnaði Jóns Guðmundssonar Bóndhóli, sem fer í bága við þessi sjónarmið umbjóðenda minna, er harðlega mótmælt.

Ég tek fram, að af hálfu umbjóðenda minna er ekki talin þörf á að sækja frekari þinghöld í máli þessu.“

Hinn reglulegi dómari, sýslumaðurinn í Mýra- og Borgarfjarðarsýslu, vék sæti í máli þessu með úrskurði, uppkveðnum 29. apríl 1983.

Með bréfi dómsmálaráðuneytisins, dagsettu 9. maí 1983, var Bjarni Kristinn Bjarnason borgardómari skipaður setudómari í Mýra- og Borgarfjarðarsýslu til að fara með og dæma mál þetta. Dæmir hann málið ásamt meðdómendunum Má Péturssyni héraðsdómara og Steingrími Gauti Kristjánssyni borgardómara, sbr. 2. tl. 37. gr. A laga nr. 85/1936 og 9. gr. laga nr. 28/1981.

## II.

Í máli þessu krefur stefnandi, sem er eigandi jarðarinnar Bóndhóls í Mýrasýslu, um skaðabætur vegna skerðingar á laxveiði í net í Hvítá í

Borgarfirði fyrir landi Bóndhóls árin 1970-1976 vegna ákvæða laga um lágmarksbil milli fastra veiðivéla í straumvatni.

Tildrög málsins eru þau, að með 3. tl. 35. gr. laga nr. 53/1957 um lax- og silungsveiði voru tekin af öll tvímæli um það, að „til lengdar fastrar veiðivélar....telst fjarlægð hennar frá bakka straumvatns, hvort sem girt er yfir allt það svæði eða eigi. Leiðari telst til fastrar veiðivélar.“

Í athugasemdum um frumvarpið, sem síðar varð að lögum nr. 53/1957, segir m.a. svo um 35. gr.:

„Greinin kemur í stað 31. gr. og 4. mgr. 33. gr. laga nr. 112/1941, en efni aukið við. Um 3. mgr. þessarar greinar frv. skal tekið fram: Þegar frv. til laga um lax- og silungsveiði frá 1930 var samið, mátti það heita föst regla, að garðar í veiðivélum væru lagðir beint út í ár frá bökkum. Ákvæði þess frv. miðaðist því við þetta eins og sést á 31. gr., en þar segir svo: „Lengd fastra veiðivéla frá bakka og út í á skal miðuð við“ o.s.frv., og síðar í sömu gr. segir: „Þó má bilið aldrei vera skemmra en fimmföld lengd veiðivélarinnar frá árbakka og út í á.“ Síðar var tekið að leggja girðingar eða girðingarspotta með gildrum langt úti í ám og ósasvæðum, og litu veiðimenn svo á, að ekki bæri að telja til veiðivélarinnar annað svæði en það sem girt var. Veiðimálastjórnin hélt hinu fram, er hún taldi felast í anda og ákvæðum laganna. Varð af þessu dómsmál, og gekk dómur Hæstaréttar á móti skoðun veiðimálastjórnarinnar. Nú hefur einn þeirra manna, er undirbjuggu lögin um lax- og silungsveiði, vottað það, að það hafi að minnsta kosti verið ætlun sín, „að lengd lagnar í veiðivatni skyldi jafnan mælast frá bakka og út að enda lagnar að leiðara meðtöldum, hvort sem fyrirstaða væri á allri þeirri leið eða ekki“. Þykir verða að fallast á þessa skoðun, enda kemur ákvæðið um fjarlægð milli veiðivéla að litlu haldi, nema svo sé gert, að minnsta kosti á ósasvæðum. Í þessari mgr. frv. eru því fyrirmæli, sem væntanlega taka af öll tvímæli um þetta efni.“

Ákvæði 35. gr. laga nr. 53/1957 eru svohljóðandi:

„1. Milli fastra veiðivéla, hvort sem þær eru sömu megin í straumvatni eða sitt frá hvoru landi, skal jafnan vera 100 metra bil eftir endilöngu vatni, þar sem skemmst er á milli þeirra. Þó má bil aldrei vera skemmra en fimmföld lengd veiðivéla frá bakka og út á vatn. Leiðari er liggur frá fastri veiðivél, telst hluti hennar. Ráðherra er rétt að veita undanþágu frá ákvæði þessarar málsgreinar, þegar sérstaklega stendur á og veiðimálastjóri mælir með því.

2. Lengd fastrar veiðivélar skal miða við það, að meðalrennsli sé í straumvatni.

3. Til lengdar fastrar veiðivélar samkvæmt 1. mgr. þessarar greinar telst fjarlægð hennar frá bakka straumvatns, hvort sem girt er yfir allt það svæði eða eigi. Leiðari telst til fastrar veiðivélar. Nú rýrnar veiðiaðstaða vegna

þessa ákvæðis. Þá skal þeim, er í missir, bætt að fullu samkvæmt mati það, sem er fram yfir 30%. Skaðabætur greiðast að  $\frac{3}{4}$  úr ríkissjóði og að  $\frac{1}{4}$  úr sýslusjóði eða sýslusjóðum viðkomandi héraða, og skal greiðslan skiptast á 25 ár. Mati skal ljúka svo fljótt sem auðið er og eigi síðar en tveim árum eftir gildistöku laga þessara.

4. Nú hagar svo til, að styttra verður milli lagna tveggja veiðieigenda en leyfilegt er samkvæmt þessari grein, en hvorugur vill vika, og skal mat skera úr ágreiningi. Þar sem föst veiðivél er sett, skal lögn vera löggilt af lögreglustjóra í samráði við veiðimálastjóra. Nánari ákvæði um löggildingu lagna getur ráðherra sett.“

Eftir gildistöku laga nr. 53/1957 hafði stefnandi uppi kröfur um bætur vegna þess, að honum var eigi lengur heimilt að veiða lax í lagnir (veiðivélar) þær, sem ekki voru lagðar út frá bakka. Samkomulag varð um, að yfirmatsmenn samkvæmt 3. tl. 107. gr. laga nr. 53/1957 skyldu sem gerðardómendur úrskurða um bæturnar, sbr. dómskjal nr. 98 og 77. Yfirmatsmenn kváðu upp *gerðardóm* sinn 29. september 1959. Þar segir m.a.:

„Í 31. gr. laga nr. 112/1941 var svo mælt, að bil milli fastra veiðivéla, hvort heldur væru sömu megin ár eða sín frá hvoru landi, skyldi jafnan vera 100 m eftir endilangri á, þar sem skemmst væri á milli þeirra. Þó mátti bilið aldrei vera skemmra en fimmföld lengd veiðivélarinnar „frá árbakka og út í á“. Leiðara frá fastri veiðivél skyldi telja hluta hennar. Þá er frumvarpið að nefndum lögum var samið, mátti það heita föst regla, að garðar í veiðivélum væru lagðir beint út í ár frá bökkum, og miðuðust ákvæði frumvarpsins við þá tilhögun. Síðar var tekið að leggja girðingar eða girðingarspotta með gildrum langt út í ám og á ósasvæðum, og litu veiðimenn svo á, að eigi bæri að telja til veiðivélarinnar annað svæði en það, sem girt var.

Veiðimálastjórnin hélt því hins vegar fram, að til lengdar fastrar veiðivélar teldist fjarlægð hennar frá bakka straumvatns til fjarlægari enda hennar, hvort sem hún væri landföst eða eigi. Dómur Hæstaréttar, uppkveðinn 19. apríl 1950 í málinu ákærvaldið gegn Benjamín Ólafssyni, gekk á móti skilningi Veiðimálastjórnarinnar. Er því í 35. gr. laga nr. 53/1957 um lax- og silungsveiði skýrt kveðið á, að til lengdar fastrar veiðivélar „skuli teljast fjarlægð hennar frá bakka straumvatns, hvort sem girt er yfir allt það svæði eða eigi“, en að öðru leyti er ákvæði 31. gr. laga nr. 112/1941 um lengd fastra veiðivéla og bil milli þeirra tekin upp í 35. gr. laga nr. 53/1957.

Með 86. gr. laga nr. 112/1941 var veiðieiganda veittur réttur til skaðabóta, þá er hann missti veiði sína með öllu fyrir þá sök, að lögin fyrirmundu honum að nota þá veiðiaðferð, sem hann áður mátti einni við koma. Skaðabætur skyldi ákveða með mati og þær greiðast að hálfu úr ríkissjóði

og að hálfu úr sýslusjóði þeim eða sýslusjóðum, sem í hlut áttu. Ákvæði þetta var tekið upp í 108. gr. laga nr. 53/1957. En við meðferð stjórnarfrumvarpsins, sem lá til grundvallar þeim lögum, á Alþingi, var nýju ákvæði skotið inn, þar sem kveðið er á um bætur til handa þeim, er veiði-aðstaða þeirrar rýrnar vegna þess, að lögin telja til lengdar fastrar veiðivélar fjarlægð hennar frá bakka straumvatns, hvort sem girt er yfir allt svæðið eða eigi, en „þá skal þeim, er missir, bætt að fullu samkvæmt mati það, sem er framyfir 30%. Skaðabætur greiðast að  $\frac{3}{4}$  úr ríkissjóði og að  $\frac{1}{4}$  úr sýslusjóði eða sýslusjóðum viðkomandi héraða, og skal greiðslan skiptast á 25 ár. Mati skal ljúka svo fljótt sem auðið er og eigi síðar en tveimur árum eftir gildistöku laga þessara“.

a) Jarðir þær, sem krafist er bóta fyrir í máli þessu, liggja allar norðan ósasvæðis Hvítár í Borgarfirði. Breiðir áin mjög úr sér á þessu svæði í álum á milli sandeyra. Breytast álar títt, þannig að aðalmagn vatns rennur einn tíma um suðurhluta ósasvæðisins og annan tíma um norðurhluta þess. Eins og áður greinir, voru lög nr. 112/1941 eigi talin varna veiðieigendum að leggja veiðivélum sínum í ála úti á ósasvæðin og skipti þá eigi nærri eins miklu máli, þótt vatnsmeiri álarnir lægju langt undan bakka, en nú leiða ákvæði 3. tl. 35. gr. laga nr. 53/1957 til þess, að álar langt undan verði eigi tiltækir veiðieigendum. Miðað við þau lög, sem nú gilda, getur veiði-aðstaða jarðar á ósasvæðinu verið mjög mismunandi á ýmsum tímum allt eftir því, hvort aðalálar renna nærri landi hennar eða langt undan. Þess vegna væri það algerlega að renna blint í sjóinn að meta jarðeigendum þeim, sem hér eiga í hlut, skaðabætur í eitt skipti fyrir öll vegna takmörkunar þeirrar á veiðiaðstöðu, sem 35. gr. laga nr. 53/1957 leggur á þá.

b) Ákvæði nefndrar lagagreinar um, að bætur, sem nú séu ákveðnar, skuli greiðast á næstu 25 árum leiða til mjög ósanngjarnar niðurstöðu, þar sem gera má ráð fyrir að verðgildi peninga breytist í framtíðinni.

Ástæður þær, sem raktar eru undir stafliðunum a og b hér að framan, sýna, að ákvæði nefndrar 35. gr. um ákvörðun skaðabóta í eitt skipti fyrir öll og greiðslu þeirra á 25 árum, skýrð eftir bókstaf sínum, leiða til ótækrar niðurstöðu, er yrði í algeru ósamræmi við meginreglur laga.

Samkvæmt þessu telja gerðardómendur eigi aðra leið færa en að kveða á árgjald, sem greiðist að loknum veiðitíma hvers árs. Aðiljum, veiðieiganda, ríkissjóði eða sýslusjóði, skal hins vegar vera rétt að bera undir matsmenn samkvæmt lögum nr. 53/1957 árgjald það, sem í gerðardómi þessum er ákveðið, þá er breyting verður á rennsli Hvítár, verð á laxi breytist eða aðrar breytingar verða á aðstæðum, er meginmáli skipta.

Svo sem rakið var, er í 3. tl. 35. gr. mælt, að þeim, sem tjón bíða vegna ákvæðisins um lengd fastrar veiðivélar, skuli „bætt að fullu samkvæmt mati það, sem er fram yfir 30%“. Áður en ákvæði þetta er tekið til með-

ferðar, þykir rétt að geta þess, að lög nr. 53/1957 setja ýmsar takmarkanir á veiði á laxi umfram það, sem áður var. Má hér einkum nefna, að 19. gr. laga nr. 53/1957 lengir friðun á viku hverri gegn netjaveiði úr 60 klukkustundum í 84 klukkustundir og friðun gegn ádráttarveiði úr fjórum sólarhringum í fimm sólarhringa á viku hverri. Þá geymir nefnd 19. gr. það nýmæli, að eigi má veiða með stöng og færi nema helming hvers sólarhrings. Er fiskur því nú einnig friðaður gegn stangarveiði 84 klukkustundir í viku hverri. Ákvæði laga nr. 53/1957 ber að skýra þannig, að veiðieigendur verði að hlíta takmörkunum þeim á veiði, sem felast í 19. gr., án þess að sérstakar bætur komi fyrir, enda miða takmarkanir þessar að varðveislu og aukningu fiskstofna í ám og vötnum. Nú má ætla, að veiðieigendur þeir, sem tilkall eiga til bóta samkvæmt 3. tl. 35. gr., missi veiði vegna ákvæða 19. gr. nefndra laga. Erfitt er að greina milli veiðimissis vegna takmarkana 19. gr. og veiðimissis vegna takmarkana 3. tl. 35. gr., en hinn síðarnefndi missir skal einungis bættur.

Í 3. tl. 35. gr. segir: „Nú rýrnar veiðiaðstaða vegna þessa ákvæðis. Þá skal þeim, er í missir bætt að fullu samkvæmt mati það, sem er fram yfir 30%“. Ákvæði þetta má skilja a.m.k. á tvo vegu, svo sem nú skal sýna með dæmum:

|                                                                                                                                                                 |       |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------|
| a) Jörð missir alla veiði sína. Eigandi fær bætt, ef lögin eru skýrð bókstaflega, af skaða þeim, sem hann bíður vegna ákvæða 3. tl. 35. gr. um lengd veiðivéla, | 70%   |
| Bótalaus missir                                                                                                                                                 | 30%   |
|                                                                                                                                                                 | <hr/> |
|                                                                                                                                                                 | 100%  |

b) Jörð missir 50% af veiði vegna ákvæða nefnds 3. tl. 35. gr. Kemur þá til álita að reikna bætur til handa eiganda hennar á tvo vegu samkvæmt orðum ákvæðisins:

|                                                 |       |
|-------------------------------------------------|-------|
| 1) Eigandi heldur eftir veiði                   | 50%   |
| Bætur 70% af missinum, sem er 50% allrar veiði, | 35%   |
| Bótalaus missir                                 | 15%   |
|                                                 | <hr/> |
|                                                 | 100%  |
| 2) Eigandi heldur eftir veiði                   | 50%   |
| Bótalaus missir                                 | 30%   |
| Bætur                                           | 20%   |
|                                                 | <hr/> |
|                                                 | 100%  |

Skýring nr. 1 er á því reist, að bótakrefjandi fái 70% af skaða sínum

bætt, hver sem skaðinn er, en skýring nr. 2 er hins vegar á því byggð, að bótakrefjandi verði að bera bótalaust veiðimissi, sem er 30% af allri veiði hans eða minni.

Nefndu ákvæði 3. tl. 35. gr. var, eins og áður segir, skotið inn í stjórnarfrumvarp til laganna við meðferð þess á Alþingi. Eigi er greint í nefndarálitum eða umræðum, hvernig skilja skuli ákvæðið.

Gerðardómendur telja, að nefnt ákvæði, á hvorn veginn sem skilið er, geti haft í för með sér slíka mismunun veiðieigenda, að eigi fái samrýmt sjónarmiðum þeim, sem liggja til grundvallar 67. gr. stjórnarskrárinnar. Hins vegar telja gerðardómendur rétt að hafa hliðsjón af vilja löggjafans til að takmarka bótageiðslur vegna ákvæðis laganna um lengd fastra veiðivéla, þannig að einstökum veiðieigendum sé eigi mismunað.

Verður nú kveðið á um bætur til hinna einstöku veiðieigenda. ....

## II. Bóndhóll.

Jón Guðmundsson bóndi telur sig hafa notað níu lagnir, áður en lög nr. 53/1957 komu til framkvæmda, en eftirlitsmaður með veiði í Borgarfirði telur lagnirnar hafa verið sjö. Jón bóndi hefur nú góða aðstöðu til veiði í lögn við Kóngshól, þar sem vatnsmikill áll fellur alveg með landi hans. Tvær aðrar landfastar lagnir gæti hann rækt með árangri, en notar eigi nema aðra þeirra.

Gerðardómendur hafa kannað veiðiskýrslur og veiðiframtöl Jóns Guðmundssonar bónda og gert áætlun um kostnað af veiðinni, ef allar lagnir, sem áður voru nytjaðar, væru enn í notkun, og svo áætlun af veiðinni, eins og framkvæma má hana nú. Að öllu athuguðu þykja bætur til handa Jóni Guðmundssyni hæfilega ákveðnar kr. 17000,00 fyrir árið 1958 og kr. 17000,00 fyrir árið 1959.“

Niðurstaða gerðardómsins varð sú, að stefnanda voru tildæmdar í bætur kr. 34.000,00 með 6% ársvöxtum af kr. 17.000,00 frá 1. október 1958 til 1. október 1959 og af kr. 34.000,00 frá þeim degi til greiðsludags. Var ríkissjóði gert að greiða  $\frac{3}{4}$  hluta fjárhæðarinnar, en sýslusjóði Mýrasýslu  $\frac{1}{4}$  hluta, en ekki er í gerðardóminum neitt um það fjallað, hvort til álita hafi komið að dæma sýslusjóð Borgarfjarðarsýslu til greiðslu á hluta bótanna. Sýslusjóður Mýrasýslu og ríkissjóður greiddu stefnanda ofangreindar bætur samkvæmt úrskurði gerðardómsins.

Yfirmatsmenn úrskurðuðu sem gerðardómendur mál stefnanda 11. júlí 1961 varðandi bótakröfu hans fyrir árið 1960. Í úrskurðinum segir m.a.

„Samkvæmt skýrslum hefur innlagður lax frá honum til Verslunarfélagsins Borgar h/f numið 1186,4 kg árið 1960. Öll laxveiði Jóns er tekin í eina lögn við Kóngshól, sem er mjög þægilegt að stunda, og hefur tilkostnaður hans vitaskuld minnkað mjög af þeim sökum. Er auðsætt mál, að betur veiðist í lögn hans, þar sem áin er friðuð fyrir neðan hana. Að öllum mála-

vöxtum athuguðum þykja eigi efni til að dæma honum bætur fyrir árið 1960.“

Með gerðardómsúrskurði, dagsettum 21. júlí 1965, dæmdu yfirmatsmenn stefnanda bætur með svofelldum rökum:

„Samkvæmt framlögðum gögnum og með skírskotun til 35. gr. laga nr. 53/1957 eru sóknaraðilja Jóni Guðmundssyni ákveðnar bætur fyrir skerta veiðiaðstöðu fyrir Bóndhólslandi fyrir árin 1961 til 1964, samtals kr. 68.000,00.“

Enn úrskurðuðu yfirmatsmenn sem gerðardómendur bætur til stefnanda hinn 25. maí 1973 með eftirfarandi rökstuðningi:

„Að athuguðum öllum gögnum og aðstæðum á vettvangi eru sóknar- aðilja Jóni Guðmundssyni ákveðnar bætur fyrir 1965 til 1969, að báðum meiddöldum, samtals kr. 560.000,00 ásamt 7% ársvöxtum frá 18. júlí 1972.“

Í öllum ofangreindum tilfellum var ríkissjóði gert að greiða  $\frac{3}{4}$  hluta bót- anna, en sýslusjóði Mýrasýslu  $\frac{1}{4}$  hluta.

Stefnandi lagði mál sitt enn fyrir yfirmatsmenn með bréfum, dagsettum 19. nóvember 1974 og 14. apríl 1975, og krafðist bóta fyrir árin 1970-1973. Höfðu ný lög nr. 76/1970 um lax- og silungsveiði þá leyst af hólmi lög nr. 53/1957. Yfirmatsmenn kváðu upp úrskurð í málinu 5. nóvember 1975. Í atkvæði meirihluta yfirmatsnefndarinnar segir m.a.:

„Yfirmatsmenn fara með mál þetta samkvæmt 4. tl. 94. gr. laga nr. 76/1970 um lax- og silungsveiði, en ekki verður fullyrt, að gerðardómsheimild, sem var veitt, meðan lög nr. 53/1957 voru í gildi, taki til þess.....

Ákvæði 35. gr. laga nr. 53/1957 um lengd fastra veiðivéla og bilið milli þeirra voru tekin óbreytt upp í lög nr. 76/1970 um lax- og silungsveiði. Hins vegar voru skaðabótaákvæði 35. gr. laga nr. 53/1957 felld niður og ný skaðabótaákvæði sett, sem telja verður í betra samræmi við grunnreglur laga.

Ákvæði núgildandi laga um lax- og silungsveiði eru í 95. gr. laga nr. 76/1970, svohljóðandi:

„1. Nú hefur veiðieigandi, er veiði átti áður en lög þessi komu til framkvæmda, misst hana að mestu eða öllu fyrir þá sök, að lögin fyrirmuna honum að nota þá veiðiaðferð, er hann áður mátti einni við koma, og á hann þá kröfu til skaðabóta eftir mati sbr. 94. gr.

2. Matsmenn samkvæmt 1. mgr. skulu leita umsagnar veiðimálastjóra og veiðimálanefndar. Skaðabætur greiðast að hálfu úr ríkissjóði og að hálfu úr sjóði sýslu þeirrar eða sýslna, sem í hlut eiga.

3. Nú hefur maður í öðrum tilvikum en í 1. mgr. segir orðið að mun öðrum fremur fyrir tjóni vegna ákvæða og framkvæmdar laga þessara, og á hann kröfu til skaðabóta eftir mati. Skaðabætur skulu greiða eigendur veiðiréttar í fiskihverfi því, sem í hlut á, eftir ákvörðun matsnefndar, og

má taka þær lögtaki. Ákveða má þeim, er tjón hefur beðið, bætur með því að úthluta honum arði í arðskrá. Stjórn veiðifélags er skylt að annast innheimtu bóta á félagssvæði sínu.“

1. og 2. tl. 95. gr. eru samhljóða 1. og 2. tl. 108. gr. laga nr. 53/1957 að öðru en því, að eftir eldri lögunum átti sá rétt til skaðabóta, er misst hafði veiði sína að öllu vegna ákvæða laganna, en nú á sá skaðabótarétt samkvæmt ákvæðinu, sem misst hefur veiði að mestu eða öllu. Ákvæði 108. gr. voru svo þröng, að þeirra gætti ekki í framkvæmd. Þótti því rétt að bæta inn í þau orðunum „að mestu“ og rýmka þannig lítið eitt merkingu ákvæðisins til þess að það gegndi nokkru hlutverki, en allt að einu ber að skýra ákvæðið í núverandi mynd sinni þröngt, enda þrengja orðin „að öllu“ orðin „að mestu“. Þá þykir óeðlilegt að leggja á sýslubúa, sem ekki njóta hagnaðar af veiði viðtæka skaðabótaskyldu vegna friðunaraðgerða í þágu veiðieigenda. Ákvæði 1. mgr. 95. gr. verður því einungis beitt, þegar sérstaklega stendur á, t.d. um Einarsnessveiðar.

Í 3. tl. 95. gr. er almennt ákvæði um skaðabótarétt, sem telja verður í samræmi við eðlirök. Þar er svo kveðið á, að veiðieigendum í fiskihverfi því, sem í hlut á, sé skylt að greiða þeim, sem orðið hefur að mun öðrum fremur fyrir tjóni vegna ákvæða og framkvæmdar laganna, bætur eftir úrskurði matsnefndar. Virðist þetta vera skaðabótaregla, reist á efnislegum ástæðum: Þeir skulu bera kostnað af verndarráðstöfunum, sem njóta ávinnings af þeim.

Ummæli í athugasemdum með frumvarpi til laga nr. 76/1970, lesin í réttu samhengi, fara ekki bága við þá eðlismarkingu 95. gr. nefndra laga, sem að framan er rakin.

Jón bóndi Guðmundsson í Bóndhóli gerir í máli þessu kröfu til fébóta vegna hafta þeirra, sem ákvæði 35. gr. laga nr. 76/1970 leggja á veiði fyrir landi hans. Bótakrafan tekur til misstrar veiði í fjögur ár, þ.e. 1970-1973. Í kröfugerð sinni tilfærir hann bæði þá veiði, sem hann hafi raunverulega aflað þessi ár, og svo áætlaðan veiðimissi sinn vegna veiðihamla. Ef tekið er meðaltal af tölum hans, kemur fram, að hann hefur þessi fjögur ár veitt nálægt 35% þess afla, sem hann sjálfur áætlað sér, ef veiðar fyrir landi hans væru óheftar, en hér við er að athuga, að það ber undir matsnefnd að úrskurða um veiðimissi hans. Að því athuguðu, sem nú var rakið, verður ekki talið, að Jón bóndi hafi misst veiði sína „að mestu eða öllu“ vegna ákvæða laganna. Á hann því ekki skaðabótarétt samkvæmt 1. tl. 95. gr. laga nr. 76/1970, á hendur ríkissjóði og sýslusjóði Mýrasýslu.. Hins vegar á hann skaðabótakröfu samkvæmt 3. tl. 95. gr. á hendur veiðieigendum í fiskihverfi sínu.“

Minnihluti yfirmatsnefndar taldi hins vegar, að matsmönnum bæri að meta stefnanda bætur eftir 1. lið 95. gr. 1. 76/1970.

Stefnandi fékk dómkvadda tvo matsmenn til að meta bætur fyrir árin 1970-1976. Matsmenn luku matsgerð sinni 31. maí 1980. Mátu þeir bæt-urnar samkvæmt 1. tl. 95. gr. laga nr. 76/1970 samtals kr. 29.678.208, sem ríkissjóður og sýslusjóður Mýrasýslu skyldu greiða stefnanda in solidum „auk hæstu innlánsvaxta við innlánsstofnanir, eins og þeir eru ákveðnir samkvæmt lögum á hverjum tíma“ frá 1. janúar 1980 til greiðsludags.

Ríkissjóður og sýslusjóður Mýrasýslu skutu málinu til yfirmatsmanna, sem luku mati sínu 10. apríl 1981. Meirihluti yfirmatsmanna tóku m.a. fram í yfirmatsgerðinni:

„Samkvæmt því, sem rakið hefur verið, ber að ákveða Jóni bónda Guðmundssyni bætur skv. 3. tl. 95. gr. laga nr. 76/1970. Við ákvörðun skaðabóta koma eftirtalin sjónarmið til greina: Kröfuhafi getur ekki með því að draga árum saman að fylgja eftir kröfum sínum á hendur réttum skuldunaut verðtryggt þær á kostnað skuldunautsins. En í þessu sambandi er þess að geta, að Jón bóndi Guðmundsson beindi ekki kröfum sínum, svo séð verði, gegn Veidifélagi Borgarfjarðar f.h. veiðiréttareigenda fyrr en síðla árs 1978. Otal dæmi eru þess í lögum, að menn skerða rétt sinn með athafnaleysi. Hér er um að tefla eitt slíkt tilvik. Hins vegar er í máli þessu rétt að taka nokkurt tillit til verðlags, þar sem um skaðabótamál er að tefla og kröfuhafi og skuldunautar, sem höfðu lengi vel einn og sama málflytjanda, áttu í framkvæmd samleið um að draga málið í viðleitni sinni að velta skaðabótaskyldunni andstætt lögum yfir á ríkissjóð og sýslusjóð Mýrasýslu....

Samkvæmt ótvíræðum orðum og tilgangi 94. og 95. gr. laga nr. 76/1970 ber fullnaðarákvörðun skaðabótaskyldu og skaðabóta undir nefnda yfirmatsmenn, sbr. hins vegar 1. og 17. gr. laga nr. 11/1973.

Loks vilja nefndir tveir yfirmatsmenn taka þetta fram: Þeir áttu hlut að því að semja ákvæði 95. gr. laga nr. 76/1970. Það hvarflaði þá ekki að þeim, að reynt yrði að teygja undantekningarákvæði 1. tl. 95. gr. laga nr. 76/1970, sem sett voru af tilhliðrunarsemi með Einarsnesveiðar í huga, svo sem tilburðir hafa verið viðhafðir um í þessu máli. Slík útpensla ákvæðisins fer í bága við skoðun Alþingis fyrr og síðar. Ákvæði 96. gr. laga nr. 76/1970 um ákvörðun bóta eftir eignarnámsreglum var lögfest með lögum nr. 61/1932 og samið af höfundum þeirra laga, þeim Jörundi Brynjólfssyni, Olafi Lárussyni og Pálma Hannessyni, sem tempruðu stórlega frjálsan fiskveiðirétt ósabænda, án þess að veita þeim bótarétt. Skýra ber nefnt ákvæði í ljósi þessa aðdraganda síns. Það raskar á engan hátt þeirri skýringu á hinni nýju 95. gr. laga nr. 76/1970, sem að framan er gefin, og útilokar eigi að beitt sé þeirri grunnreglu laga, að bótakrefjandi verði að hlíta nokkru verðfalli peninga, þá er hann dregur óhóflega lengi að heimta gjaldfallnar kröfur hjá réttum skuldunaut.

Með hliðsjón af því, hversu háttað hefur verið rekstri máls þessa, þykir rétt að leggja kostnað og þóknun yfirmatsmanna á ríkissjóð.“

Niðurstaða meirihluta yfirmatsmanna var sú, að Veðifélag Borgarfjarðar var úrskurðað að greiða stefnanda kr. 104.717,37 með hæstu innlánsvöxtum frá 1. febrúar 1981 til greiðsludags og kr. 7.000,00 í málskostnað.

Einn yfirmatsmanna skilaði séráliti, sem einnig er dagsett 10. apríl 1981. Í sérálitinu segir m.a.:

„Fallast ber á þann skilning undirmatsmanna og veiðimálanefndar og veiðimálastjóra, að við skýringu á 1. mgr. 95. gr. laga nr. 76/1970 skipti meginmáli, hver áhrif lögákveðin veiðitakmörkun hafi á hreinan arð af veiði. Samkvæmt þeirri niðurstöðu og því, sem áður hefur verið rakið um skýringu sama lagaákvæðis, ber einnig að fallast á það með undirmatsmönnum, að í máli þessu sé um svo verulegan veiðimissi að ræða, að veiðieiganda beri bætur úr sýslusjóði og ríkissjóði eftir umræddu ákvæði. Er rétt að hafa í huga, að eigandi Bóndhóls hafði öðlast löglega ákveðinn bótarétt á hendur umræddum aðilum í tilefni af veiðitakmörkunum samkvæmt 35. gr. laga nr. 53/1957.

Samkvæmt framansögðu ber að meta eiganda Bóndhóls bætur fyrir tjón það, sem í málinu greinir, og greiðist bætur þessar að hálfu úr ríkissjóði og að hálfu úr sýslusjóði Mýrasýslu. Ekki hefur verið gerð krafa á hendur sýslusjóði Borgarfjarðarsýslu. Ekki kemur hér til úrlausnar, hvort sýslusjóður Mýrasýslu eigi endurkröfu á hendur sýslusjóði Borgarfjarðarsýslu, né heldur stjórnskipulegt gildi ákvæða lax- og silungsveiðilaga um greiðsluskyldu sýslusjóða vegna veiðitjóns.

Óhnekt er skýrslum þeim sem lagðar voru til grundvallar undirmati um veiði í Hvítá fyrir landi Bóndhóls, og verður að telja veiðirýrnunina hæfilega ákveðna í undirmati, enda hafa ekki verið færð viðhlítandi rök að því, að veiði hafi að neinu leyti verið ólögleg fyrir gildistöku laga nr. 38/1970. Meginsjónarmið við ákvörðun bóta, ekki síst bóta af því tagi, sem hér um ræðir, hlýtur að vera það, að tjónþoli fái tjón sitt bætt að fullu. Ber því að færa bætur fyrir aflatjón hvers árs, sem matið tekur til, í krónutölu til samræmis við breytt verðgildi peninga. Samkvæmt þessu og öðrum atriðum, sem máli skipta við ákvörðun bóta, ber að staðfesta niðurstöðu undirmats um bótafjárhæð, enda hefur ekki komið fram af hálfu tjónþola nein krafa um breytingu á því mati.“

Niðurstaða í séráliti yfirmatsmannsins var sú, að úrskurðað var, að sýslusjóður Mýrasýslu og ríkissjóður skyldu greiða að hálfu hvor aðili stefnanda gkr. 29.678.208 með hæstu innlánsvöxtum frá 1. janúar 1980 til greiðsludags og gkr. 2.500.000 í málskostnað, en ríkissjóður skyldi greiða „allan kostnað af matinu“.

Veðifélag Borgarfjarðar neitaði að gangast við bótaskyldu svo og ríkis-

sjóður og sýslusjóður Mýrasýslu. Höfðaði stefnandi þá mál með stefnu birtri 17. desember 1981, á hendur ríkissjóði, sýslusjóði Mýrasýslu og Veði-félagi Borgarfjarðar. Það mál var hafið samkvæmt ósk stefnanda hinn 22. nóvember 1983 af formsástæðum, en mál þetta höfðaði stefnandi síðan með stefnu birtri 11. og 28. apríl 1983, svo sem fyrr er frá greint.

### III.

Af hálfu stefnanda er því haldið fram, að grundvallaratriði máls þessa sé sú staðreynd, að stefnandi hafi orðið fyrir rýrnun á veiðiaðstöðu á eignar- og ábýlisjörð sinni fyrir tilverknað laxveiðilaga (35. gr.) og eigi hann rétt til bóta fyrir það tjón, sem af rýrnuninni leiði. Þær takmarkanir á netaveiði, sem þessi ákvæði mæli fyrir um, geti ekki talist almennar takmarkanir eignarréttarins, er menn verði að þola bótalaust, heldur sérstakar takmarkanir og sé bótaréttur stefnanda lögvarinn af 67. gr. stjórnarskrárinnar.

Rétt sinn til bóta byggir stefnandi þó fyrst og fremst á ákvæðum laga nr. 53/1957 og á samningum um gerðardóm, sem á komst 1959 vegna þeirra laga. Lög nr. 76/1970 skipti fyrst og fremst máli, vegna þess að þau hafi leyst fyrrnefndu lögina af hólmi formlega séð. Þau hafi hugsanlega rýmkað bótarétt stefnanda að sumu leyti, en í annan stað geti þau ekki raskað áunnum og viðurkenndum bótarétti stefnanda á grundvelli eldri laganna og lög-mætum samningum.

Að því er varðar sérstaklega síðari lögina sé ótvírætt, að 1. mgr. 95. gr. laga eigi við tjón stefnanda, en einnig megi vera, að 3. mgr. geti átt þar við.

Röðunin í liði 1-6 með tilliti til greiðsluaðildar í kröfugerð stefnanda sé gerð í samræmi við þau sjónarmið, sem felist í ofangreindri afstöðu. Þannig sé 1. liður á því byggður, að um bótaskyldu fari að öllu leyti eftir lögum nr. 53/1957 eða meginsjónarmiðum þeirra og/eða eftir samningi um gerðardóm frá árinu 1959 á grundvelli þeirra laga og taki skyldan til þeirra, sem voru beinir aðiljar að gerðardómsmeðferðinni í öndverðu. Í 2. lið sé byggt á hinu sama að því viðbættu, að Borgarfjarðarsýsla geti þar einnig verið aðili. Í 3. lið sé enn byggt á hinu sama að því breyttu, að skipting bótaskyldu fari eftir 1. mgr. 95. gr. laga nr. 76/1970 eða meginsjónar-miðum hennar, en í 6. lið sé gert ráð fyrir, að ríkissjóði hljóti að vera skylt að bæta stefnanda þá skerðingu, sem á hann er lögð, ef eða að því leyti sem ekki sé séð fyrir bótum með öðrum hætti lögum samkvæmt.

Krafa stefnanda sé ekki borin fram gegn þeim öllum í senn, heldur valkvætt eftir þeirri tilteknu röð, sem tilgreind er í dómkröfubætti stefnunnar. Megi orða það svo með öðrum hætti, að krafan sé gerð *aðallega* á hendur ríkissjóði og sýslusjóði Mýrasýslu einum eða ásamt sýslusjóði Borgarfjarðarsýslu með greiðsluskyldu í hlutföllunum  $\frac{3}{4}:\frac{1}{4}$  milli ríkissjóðs og sýslu-

sjóða, til vara á hendur sömu aðiljum í hlutföllunum  $\frac{1}{2}:\frac{1}{2}$ , til frekari vara á hendur Veðifélagi Borgarfjarðar einu f.h. veiðiréttareigenda og til -brautavara á hendur ríkissjóði einum. Verði það að velta á lagalegu mati á aðstæðum, hvernig greiðsluskyldan skuli falla.

Eðlilegt sé að líta svo á, að bótaréttur stefnanda hafi komist í varanlegt horf með gerðardóminum frá 29. september 1959 og samningum aðilja í sambandi við hann, þannig að þeirri réttarstöðu, sem þannig komst á, verði ekki síðar raskað með eftirfarandi löggjöf eða lagaframkvæmd né heldur með neinum aðgerðum gerðardómsaðilja sem slíkra.

Málshöfðun stefnanda feli í sér framhald af þeim matsmálum frá 1980 og 1981 samkvæmt laxveiðilögum, sem fyrr var getið, og fyrri matsmálum allt aftur til ársins 1959. Hafi stefnandi reynt að leggja málið þannig fyrir, að sem eðlilegast samhengi verði þarna á milli og að hann geti fengið aðfararhæfan dóm á hendur stefndu á grundvelli þess sem á undan er gengið. Kröfugerð sé sett fram með tilliti til þess, að almennum dómstóli beri réttur til að ákveða sjálfur bætur vegna hins umdeilda tjóns með hliðsjón af matsgerðum eða þeim upplýsingum, sem með þeim hefur verið aflað, með eða án annarra gagna. Og sé sá skilningur vefengdur, hafi dómstóllinn þó ótvírætt vald til að staðfesta niðurstöðu matsmálanna með breytingum vegna áorðinna verðlagshækkana. Til stuðnings þessu viðhorfum beri að hafa í huga 17. gr. laga nr. 11/1973 um framkvæmd eignarnáms, en þau eigi sér þó viðtækari grundvöll.

Dómstóllinn eigi ótvírætt úrskurðarvald um þá sérstöku lækkun eða lækkunarástæðu bóta, sem meirihluti yfirmatsmanna lagði til grundvallar, enda reyni þar á laga- og réttarfarsatriði og lögmæti aðferða og sjónarmiða við matið. Úr ágreiningnum um aðild að bótaskyldu sé ekki unnt að leysa nema með atbeina dómstóla og sé sú skoðun m.a. í samræmi við hefðbundin viðhorf varðandi framkvæmd eignarnáms.

Dómstóllinn eigi ótvírætt úrskurðarvald um þá sérstöku lækkun eða lækkunarástæðu bóta, sem meirihluti yfirmatsmanna lagði til grundvallar, enda reyni þar á laga- og réttarfarsatriði og lögmæti aðferða og sjónarmiða við matið. Úr ágreiningnum um aðild að bótaskyldu sé ekki unnt að leysa nema með atbeina dómstóla og sé sú skoðun m. a. í samræmi við hefðbundin viðhorf varðandi framkvæmd eignarnáms.

Með tilliti til þess, að bætur til stefnanda beri að ákveða eftir verðlagi á matstíma að undirstöðu til, sé stefnukrafa sett nokkrum mun hærri en matsfjárhæð nemi, en á dómskjali nr. 115 sé fram settur útreikningur á dómkröfunni og þá tekið tillit til hækkunar.

Hinar umkröfðu bætur fyrir árin 1970 til og með 1976 séu miðaðar við tjón hvers árs um sig, sem metið hafi verið eftir á að veiðitíma loknum með hliðsjón af raunverulegum aðstæðum á þeim tíma. Tilviljun hafi ráðið

því, að sjö ár séu hér tekin saman, en það breyti ekki þessum grundvelli. Hér sé því um að ræða árlegt gjald í þeirri merkingu, sem á var kveðið í gerðardóminum frá 29. september 1959, í framhaldi af honum og í fullu samræmi við hann. Matsmenn hafi og lagt gerðardóminn gagnert til grundvallar við ákvörðun bóta og matspolar samþykkt hann beint og óbeint, þótt þeir deili um bótaskyldu.

Bæturnar séu því ekki þáttur í heildargreiðslu bóta á 25 árum frá og með árinu 1958, eins og um var rætt í texta 3. mgr. 35. gr. laga nr. 53/1957. Sú eingreiðslugreiðsla, þ.e. batur skiptar til greiðslu á 25 ár, hafi horfið úr sögunni með gerðardóminum 1959. Bæturnar séu því fyrir nettótjón hvers árs þannig, að greiðsla þeirra leysi ekki úr rétti bótahafa vegna ókominna ára.

Í samræmi við þennan bótagrundvöll hafi stefnandi þegar gert ráðstafanir til að fá ákvörðun um tjón ársins 1977 og liðinna ára þar á eftir með matsbeiðni, dagsettri 18. september 1981. Sú beiðni sé í sjálfu sér óháð þessu máli, en að áskorun matspola hafi stefnandi þó samþykkt, að framkvæmd hennar verði frestað að svo stöddu, meðan séð verði nánar, hver framvindan verði um bætunar fyrir árin 1970-1976.

Ekki sé nauðsynlegt formsins vegna að gera beinar kröfur í málinu um ógildingu eða staðfestingu þeirra matsgerða, sem fyrir liggja í málinu. Hér sé einungis verið að leita úrlausnar dómstóls um þau álitafni eða þann ágreining, sem matsgerðirnar fjalla um, og hljóti dómstóllinn að taka á því sem sjálfstæðu verkefni. Dómstólnum sé og heimilt að fjalla um það sjálfstætt í öllum greinum, en ekki einungis um lagaatriði, um starfssvið matsmanna og þvílíka ágreiningsþætti. Þegar lög standi til, að úrlausnarafni séu lögð til mats, eins og mælt sé fyrir um í laxveiðilögum, geti réttarstaðan væntanlega orðið sú, að ekki sé heimilt að leita til dómstóls nema matsmeðferðar hafi áður verið leitað, en eftir að mat liggur fyrir, eigi að vera fullur kostur á að leggja málið fyrir dómstóla til alhliða meðferðar.

Stefnandi sækist alls ekki eftir ógildingu eða staðfestingu á matsgerðunum, heldur leiðréttingu þeirra og samræmingu. Ljóst sé, að matsgerðirnar séu í rauninni allar samdóma um helsta matsatriði, þ.e. um umfangið á veiðitjóni stefnanda og mat þess til verðs. Hafi þetta hvort tveggja verið rétt metið af undirmatsmönnum. Krafa stefnanda í þessu máli sé því nánast ekki önnur en sú, að fjárhæð þeirra verði staðfest honum til handa með þeim breytingum, sem leiði af verðlagsbreytingum frá matstíma til dómsuppsögu. Þurfi þannig aðeins að leiðrétta þann annmarka, sem á hafi orðið við yfirmat vegna þeirrar lækkunar, sem meirihlutinn vildi gera og áður er vitnað til. Sú lækkun hafi sumpart verið byggð á misskilningi og í annan stað verði að telja hana ranga og óheimila. Sé þá bæði átt við, að lækkunin hafi verið andstæð réttum lögum og svo hitt, að matsmenn hafi í raun réttir

ekki haft vald eða umboð til að framkvæma hana, jafnvel þótt fótur væri fyrir henni. Í þessu sambandi sé rétt að taka fram, að stefnandi viðurkenni ekki, að matsgerð við yfirmat 1981 geti talist bindandi úrlausn á sakarefninu í máli þessu með bindandi áhrif gagnvart dómstólum, þannig að ekki verði haggað.

Kröfur stefnanda á hendur Borgarfjarðarsýslu, sem séu fyrst og fremst gerðar í öryggisskyni og til vara, séu byggðar á sama grundvelli og kröfur hans á hendur Mýrasýslu, sem sé þeim, að sýslusjóður hennar sé eða geti verið „sýslusjóður viðkomandi héraðs“ í merkingu 3. mgr. 35. gr. laga nr. 53/1957 og hún sjálf verið „sýsla sú, sem í hlut eigi“ í merkingu 1. tölulíðs 95. gr. laga nr. 76/1970, þ.e. ásamt Mýrasýslu. Kröfur stefnanda geti einnig átt við gagnvart Borgarfjarðarsýslu, þótt bótaskylda sé byggð á úrskurði yfirmatsmanna sem gerðardómsmanna árið 1959, eins og fram komi í 2. aðildarkröfu í stefnu. Auk þess virðist fullheimilt að líta svo á, að Borgarfjarðarsýsla eigi að vera bundin við gerðardómsmeðferðina vegna sameiginlegra tengsla, þar sem þátttaka Mýrasýslu í að koma meðferðinni á hljóti að hafa bindandi áhrif á stöðu sýslunnar, ef hún teldist bótaskyld, þar sem um samaðild eða samhliða aðild sé að ræða. Segja meggi og, að gerðardóminum hafi ekki verið ætlað fyrst og fremst að skera úr um bótaaðild, heldur umfang bótaskyldunnar og fjárhæð tjóns. Í gögnum málsins komi ekki fram, hvers vegna Borgarfjarðarsýsla var ekki aðili að bótaákvörðun gerðardómsmanna 1959 og síðar, en ætla verði, að gerðardómsmenn hafi gert ráð fyrir þeirri tilhögun, annaðhvort vegna þess, að Borgarfjarðarsýsla væri ekki bótaskyld, eða að þátttaka hennar í málinu væri ekki nauðsynleg eins og á staði. Kunni þá einnig að hafa verið litið til þess, að bótaskylda Borgarfjarðarsýslu væri ef til vill auðveldust meðferðar milli hennar og Mýrasýslu á grundvelli endurkröfu. Ganga verði út frá því, að umboðsmenn aðilja hafi veitt þessari tilhögun samþykki sitt. Mestu skipti þó fyrir stefnanda, hver afstaða fulltrúa Mýrasýslu hefur verið. Stefnandi þurfi nú ekki að bera neinn halla af því, að fyrirvarsmen Mýrasýslu hafi áður kosið að vera án Borgarfjarðarsýslu í málinu. Ætla meggi, að sakaraðild Borgarfjarðarsýslu skipti litlu máli, nema svo færi, að sýslurnar yrðu báðar taldar bótaskyldar pro rata.

Af hálfu stefnanda er því mótmælt, að réttur hans til bóta sé háður orðunum „að mestu eða öllu“ í 1. mgr. 95. gr. laga nr. 76/1970, heldur sé hann fyrirvaralaus, eins og áður var gert ráð fyrir í 3. mgr. 35. gr. Ef talið yrði, að síðarnefnda ákvæðið hafi verið fellt niður, þannig að annað kæmi í staðinn, sé jafnframt eðlilegt að líta svo á, að við niðurfellinguna hafi áunninn réttur stefnanda samkvæmt því færst undir fyrrnefnda ákvæðið án þess fyrirvara, sem í orðunum felst. Af því myndi leiða bótaskyldu hjá ríkissjóði að hálfu og sýslusjóði að hálfu in solidum að álitni stefnanda.

Á sama hátt sé því harðlega mótmælt, að merking orðanna „að mestu eða öllu“ geti verið jafnþröng og fram kemur hjá meirihluta yfirmatsmanna. Í fyrsta lagi verði að telja, að orðin „með öllu“ í upphaflegu formi hafi ekki haft bókstaflega merkingu í lögunum, heldur hafi þau táknað „að mestöllu“ eða „að öllu verulegu“, eins og gjarna sé til orða tekið, m.a. af þeirri ástæðu, að nær útilokað sé í framkvæmd, að nokkur missi bókstaflega alla veiði sína. Þegar orðunum „að mestu“ var bætt inn árið 1970, hafi ekki í því fólgtist endurtekning þess, sem var, heldur yfirlýst rýmkun ákvæðisins, Komi því ekki til álita, að orðin tákni „að mestöllu“, heldur sé merkingin mun rýmri.

Því er haldið fram, að líta beri til kostnaðar og veiðitekna við túlkun ákvæðisins, en ekki til veiðmagns eingöngu. Það sé atvinnuleg hagnýting veiðiréttindanna, sem máli skipti og höfð sé í huga, en ekki veiði til heimilisnota nema öðrum þræði.

Að því er varðar Veiðifélag Borgarfjarðar sé á það að líta, að í 3. mgr. 95. gr. sjálfri sé ekki gefið til kynna, að bótaskylda veiðiréttareigenda vegna veiðitakmarkana sé háð því, að þeir hafi sjálfir átt aðild að þessum takmörkunum, heldur virðist allteins vera átt við lögákveðnar takmarkanir samkvæmt laxveiðilögunum sjálfum. Það sé einungis í frumvarpsgreinargerð, sem hið fyrrnefnda sé gefið í skyn, eins og rakið sé í matsgerðum og víðar, og verði að ætla dómstólum að leysa úr því, hvort slíkt sé nægilegt eins og á stefndur. Bótaskylda af hálfu veiðifélagsins komi því vissulega til álita, þar sem stefnandi hafi öðrum fremur orðið fyrir mismunun í veiði-aðstöðu, eins og 3. mgr. geri ráð fyrir.

Auk þessa sé unnt að hugsa sér að túlka 3. mgr. 95. gr. á tvo vegu í senn, þegar saman eru tekin orðalag greinarinnar og túlkun frumvarpsgreinargerðarinnar þannig, að veiðiréttareigendur séu aðeins bótaskyldir vegna eigin aðgerða, en vegna takmarkana samkvæmt lögunum sjálfum sé einnig bótaskylda í samræmi við hinn skýra og fortakslausa 1. málslíð greinarinnar, en þá eftir atvikum hjá öðrum aðiljum, þ.e. fyrst og fremst ríkissjóði.

Því er mótmælt, að veiðifélagið eða aðrir geti sett það skilyrði fyrir bótaskyldu gagnvart stefnanda, að bætur verði greiddar öðruvísi en með ár-gjöldum. Sá bóta- og greiðsluháttur sé í góðu samræmi við tilgang og efni laxveiðilaga, sbr. t.d. 85. gr.

Því er loks haldið fram, að matsmeðferð sú, sem mál stefnanda hefur fengið, sé allskostar nægileg til að bera uppi endanlega dómsúrlausn um bótagreiðslu handa stefnanda, hvaða leið sem farin yrði í málinu, þ.e. hvort sem byggt yrði á stjórnarskrá, gerðardómssamningi, lagaákvæðum eða öðru, og hvort sem greiðsla yrði felld á ríkissjóð eða aðra stefndu.

Af hálfu sýslusjóðs Mýrasýslu er sýknukrafan í fyrsta lagi rökstudd á þeim grundvelli, að 2. tl. 95. gr. laga nr. 76/1970 hafi ekki stjórnskipulegt gildi. Það verði að telja óeðlilegt, að löggjafarvaldið geti lagt á sýslusjóði almennt að taka þátt í kostnaði við bætur til handa aðiljum, sem verða fyrir skerðingu á eignarrétti vegna ákvæða löggjafarvaldsins, einkum með tilliti til þess, að nefnd skerðing sé ekki til hagsbóta fyrir sýslufélagið í heild, heldur aðeins fáa ákveðna aðilja innan sýslufélagsins. Jafnvel þótt talið yrði, að löggjafarvaldið hafi heimild til þess að leggja slíkar kvaðir á ríkissjóð, sé ekki þar með sagt, að það hafi stjórnskipulega heimild til þess að mismuna svo íbúum viðkomandi sýslu. Ákvæði 67. gr. stjórnarskrárinnar hindri það, að bætur vegna friðunarráðstafana í Hvítá verði greiddar af öðrum en þeim, sem hagnað hafa af friðunarráðstöfununum eða þá af ríkissjóði.

Í stefnu og greinargerð málshefjanda sé tæpt á því, að sýslunefnd Mýrasýslu hafi fallist á gerðardóm um greiðsluskyldu sína á árinu 1958 og að með dómsorði gerðardómsins frá 29. september 1959 hafi sýslusjóðnum verið gert að greiða skaðabætur til stefnanda. Sýslan hafi síðan greitt stefnanda bætur bæði samkvæmt þessum gerðardómi og síðari úrskurðum yfirmatsnefndar. Á þann hátt hafi sýslan viðurkennt bótaskyldu sína og geti því ekki haldið uppi sýknukröfum í máli þessu. Þessari túlkun af hálfu stefnanda sé algerlega mótmælt. Eftir að lögin frá 1970 tóku gildi, hafi stefnandi fyrst farið fram á bætur með bréfum, dagsettum 19.11. 1974 og 14.4. 1975, og þá fyrir árin 1970 til 1973 að báðum meðtöldum. Í greinargerð, dagsettri 14.4. 1975, hafi lögmaður sýslusjóðs Mýrasýslu mótmælt, að yfirmatsmenn fjölluðu um málið sem gerðardómendur. Hafi það verið gert í því skyni að hafa möguleika á að láta Hæstarétt skera úr um það, hvort sýslusjóðurinn væri skyldugur með hliðsjón af vernd 67. gr. stjórnarskrárinnar til að greiða stefnanda bætur. Gerðardómur í málinu hafi verið óæskilegur vegna gjörbreyttra bótaákvæða laga nr. 76/1970 og því fyllsta ástæða til að láta dómstóla tjá sig um málið.

Þá er sýknukrafan studd þeim rökum, að eigendur veiðiréttar í fiskihverfinu eigi að greiða bæturnar.

Varakrafan um lækku er í fyrsta lagi studd þeim rökum, að jafnvel þótt dómendur telji heimild til að synja um frávísun málsins, þá sé dómstóllinn eftir sem áður bundinn við sem hámark þá fjárhæð, sem yfirmatsmenn (meirihlutinn) hafi ákvarðað. Telji dómstóllinn sig á annað borð bærán til að dæma um fjárhæðir, beri honum að ómerkja niðurstöðu yfirmatsmanna hvað fjárhæð snertir og gefa þá sóknaraðiljum tækifæri til að leita álits nýrra matsmanna. Meðan það hafi ekki verið gert, verði að leggja fjárhæðina kr. 104.717,37 til grundvallar í málinu.

Hvort sem síðastnefnda fjárhæðin eða einhver önnur verði endanlega lögð til grundvallar í dómi, beri að skipta þeirri fjárhæð jafnt milli Mýra- og Borgarfjarðarsýslu, sem lögð hefur verið á sýslusjóð Mýrasýslu einan. Það hafi væntanlega aldrei verið ætlun stefnanda að gera kröfuna á hendur sýslusjóði Mýrasýslu einum. Heldur hafi niðurstaða bæði fyrr og síðar um greiðslu sýslusjóðs Mýrasýslu byggst á því, að bæði málflutningsmenn og matsmenn hafi staðið í þeirri meiningu, að sýslusjóðurinn væri aðeins einn.

Stefnandi hafi sýnt verulegt tómlæti með því að láta dragast von úr viti að setja fram kröfur um bætur, sem best sjáist á því, að á árunu 1983 sé enn verið að deila um skaðabætur allt frá árinu 1970.

Að lokum er af hálfu sýslusjóðs Mýrasýslu tekið undir allt það, sem fram kemur í greinargerð sýslusjóðs Borgarfjarðarsýslu, að því marki sem ekki stangist á við hagsmunum sýslusjóðs Mýrasýslu.

## V.

Því er haldið fram af hálfu stefnda sýslusjóðs Borgarfjarðarsýslu, að gerðardómssamningurinn og gerðardómurinn sé óskuldbindandi fyrir þennan sýslusjóð, þar sem þessi sýslusjóður hafi ekki verið aðili að samkomulaginu, sem gert var á sínum tíma um gerðardóm. Þá brjóti niðurstaða gerðardómsins í bága við bótaákvæði 35. gr. laga nr. 53/1957. Af þeim sökum beri að líta alveg fram hjá úrskurði gerðardómsins.

Þá er því haldið fram, að það sé fráleitt, að 1. mgr. 95. gr. laga nr. 76/1970 eigi við málsefni þetta, heldur hljóti 3. mgr. 95. gr. að taka til þess. Rök fyrir þessari lögskýringu séu eftirfarandi:

A. Skýra beri orðalagið „að mestu eða öllu“ í 1. mgr. þannig, að aðeins sé átt við það, þegar veiði tapast annaðhvort að öllu eða mestöllu leyti, sbr. rökstuðning meirihluta yfirmatsmanna.

B. Skýra beri orðið „veiði“ í 1. mgr. skv. hefðbundinni notkun orðsins í íslensku máli þannig, að það merki „afli“, en ekki „arður af veiði“. Hljóti sönnunarbyrði að því er varðar hina afbrigðilegu merkingu að hvíla á stefnanda.

C. Því er sérstaklega mótmælt, að skýra beri 3. mgr. þröngt. Sá þröngi skýringarkostur, sem minnihluti yfirmatsmanna byggir á, stangist á við orðalag ákvæðisins, þar sem berum orðum sé gert ráð fyrir, að það taki jafnt til tjóns vegna „ákvæða“ laga nr. 76/1970 og tjóns vegna „framkvæmdar“ laganna. Þetta sé og skilningur meirihluta yfirmatsmanna.

D. 1. mgr. 95. gr. laga nr. 76/1970 kom í stað 1. mgr. 108. gr. laga nr. 53/1957. Þeirri staðhæfingu minnihluta yfirmatsmanna, að 1. mgr. 95. gr. hafi leyst af hólmi bótaákvæði 3. mgr. 35. gr. laga nr. 53/1957, er algerlega vísað á bug. Nærtækara væri að telja, að 3. mgr. 95. gr., sem

er nýtt ákvæði að stofni til, hefði komið í stað fyrrgreinds bótaákvæðis laga nr. 53/1957.

Framangreint bendi eindregið til þess, að Veðifélag Borgarfjarðar skuli svara stefnanda bótum, sé slík bótakrafa fyrir hendi.

Sýslumörk milli Borgarfjarðarsýslu og Mýrasýslu hafi frá fornu fari legið um Hvítá, væntanlega um miðlínu hennar. Af því leiði, að netalagnir stefnanda, sem mál þetta snýst um, hafi ætíð verið Mýrasýslumegin í ánni. Málið sé því óviðkomandi sýslusjóði Borgarfjarðarsýslu, þar eð skýra verði 2. mgr. 95. laga nr. 76/1970 svo, að fleiri sýslur en ein geti því aðeins talist bótaskyldar, að mál varði veiðivatn í heild, en því sé ekki þannig farið í máli þessu.

Með vísan til 2. mgr. 45. gr. laga nr. 85/1936 beri af þessum sökum að sýkna sýslusjóð Borgarfjarðarsýslu af kröfum stefnanda.

Mál þetta eigi rót sína að rekja allt aftur til þess tíma, er lög nr. 53/1957 tóku gildi. Á þeim aldarfjórðungi, sem síðan er liðinn, hafi stefnandi engar kröfur haft uppi á hendur sýslusjóði Borgarfjarðarsýslu fyrr en með stefnu í máli þessu. Stefnandi hafi ekki réttlætt þetta tómlæti. Hljóti það því að leiða til sýknu.

Stjórnarskráin geri ráð fyrir í 67. gr., að löggjafinn geti skert eignarréttindi eða veitt öðrum aðiljum heimild til þess, enda „komi fullt verð fyrir“. Samkvæmt eðli máls geti löggjafinn mælt svo fyrir, að aðili, sem hagnast á slíkri eignarskerðingu, skuli svara bótum. Hins vegar verði að draga í efa, að löggjafanum sé stjórnskipulega heimilt að skylda aðilja, sem ekki hefur hag af eignarskerðingu, að greiða bætur fyrir tjón af völdum hennar. Takmarkanir á eignarrétti samkvæmt lax- og silungsveiðilögum miði fyrst og fremst að því að vernda þá fiskistofna, sem lögin taka til. Þetta sé væntanlega gert í þágu alþjóðar, en komi um leið þeim til góða, sem eiga sérstakra hagsmuna að gæta. Takmörkun sú á veiðirétti, sem mál þetta er sprottið af, sé þannig a.m.k. öðrum þræði til hagsbóta eigendum veiðiréttar í Hvítá og þverám hennar. Aftur á móti sé vandséð, að íbúar Borgarfjarðar- og Mýrasýslna njóti almennt hagnaðar af takmörkuninni. Vegna þessa verði að telja það ákvæði 1. mgr. 95. gr. laga nr. 76/1970, og reyndar einnig 3. mgr. 35. gr. laga nr. 53/1957, er leggur bótaskyldu á sýslusjóði, andstætt stjórnarskránni þ.e. meginreglu 2., 67. og 76. gr. hennar. Í samræmi við rótgróna stjórnskipunarvenju beri þar af leiðandi að sýkna sýslusjóð Borgarfjarðarsýslu af kröfum stefnanda í málinu.

Verði sýknukrafan ekki tekin til greina, sé gerð krafa um verulega lækkun á bótakröfu stefnanda.

Telji dómurinn sig bærán til að fjalla efnislega um yfirmat það, sem frammi liggur, hljóti sú umfjöllun að einskorðast við bótaskyldu. Hins vegar verði á grundvelli hefðbundinnar skýringar á 60. gr. stjórnarskrár-

innar að leggja bótafjárhæð þá, sem tiltekin er af meirihluta yfirmatsmanna, til grundvallar dómi í málinu. Beri þegar af þessari ástæðu að lækka bótakröfu stefnanda úr kr. 1.225.703,00 í kr. 104.717,37.

Hækkun stefnanda á dómkröfum er sérstaklega mótmælt og sé þar um að ræða brot á ákvæði 4. mgr. 88. gr., sbr. 2. mgr. 70. gr. laga nr. 85/1936. Verðlagsbreytingar, sem orðið hafa hér á landi, frá því að upphafleg stefna var út gefin, réttlæti ekki slíka hækkun, en auk þess skorti lagaheimild til að miða kröfur í máli þessu við breytingar á verðlagi.

Þá hefur þessi stefndi haft uppi sjálfstæða málsástæðu á því byggða, að stefnandi hafi í raun ekki orðið fyrir neinu tjóni. Að minnsta kosti hafi tjón stefnanda, ef eitthvað er, verið svo smávægilegt, að ákvæði 95. gr. laga nr. 76/1970 taki alls ekki til þess. Í því sambandi bendir þessi stefndi á, að á árunum 1950-1954 hafi stefnandi veitt 1448 laxa, en á árunum 1960-1964 hafi veiðin verið 1894 laxar og 1961 lax árin 1970 - 1974. Hin almenna takmörkun, sem stefnandi hafi orðið að þola, hafi ekki aðeins komið öðrum veiðieigendum til góða, heldur stefnanda einnig. Þá hafi veiðimöguleikar að sjálfsögðu aukist á Bóndhóli við það, að veiði var að mestu lögð niður á næstu jörð fyrir neðan, í Einarsnesi. Við þetta sé svo því að bæta, að rekstrarkostnaður stefnanda við veiðivélar sínar hafi stórlega minnkað, því að allan laxinn, sem hann veiddi, eftir að lögin nr. 53/1957 tóku gildi, hafi hann að mestu veitt í tvær veiðivélar, sem hann hafði áður nytjað. Hins vegar hafi hann ekki þurft lengur að annast hinar kostnaðarsömu veiðivélar, sem hann áður notaði úti á firðinum.

Vaxtakröfu stefnanda er mótmælt sem of hárrí.

Þá er bent á það, að nú sé upplýst, að um landamerkjadeilu sé að ræða milli Bóndhóls og Einarsness. Úrslit þess máls kunni að hafa áhrif á bótarétt stefnanda. Gæti það leitt til sýknu eða lækkunar á kröfu stefnanda. Slíkur ágreiningur kunni nú að leiða til frávísunar málsins, sbr. 1. mgr. 69. gr. laga nr. 85/1936.

## VI.

Frávísunarkrafa af hálfu ríkissjóðs var á ný sett fram við hinn munnlega málflutning 21. þ.m. Virðist hún studd eftirfarandi rökum: Í fyrsta lagi, að málið sé enn svo vanreifað og kröfugerð enn svo óljós, að hún brjóti í bága við skýr fyrirmæli 88. gr. laga nr. 85/1936. Í öðru lagi sé það dregið í efa, að kröfur stefnanda í máli þessu á hendur ríkissjóði og sýslusjóðum annars vegar og Veiðifélagi Borgarfjarðar hins vegar, séu þannig vaxnar, að sækja meg þær í einu og sama máli, sbr. 47. gr. laga nr. 85/1936. Í þriðja lagi geti dómstóll ekki tekið til efnislegrar endurskoðunar yfirmat það, sem fyrir liggur í máli þessu.

Sýknukrafa af hálfu ríkissjóðs er aðallega á því byggð, að sá hluti veiðiskapar stefnanda, sem telja megi lögbrot frá upphafi vegna ofveiði, samanber hið gamla lagaákvæði „Ganga skal guðsgjöf til fjalls sem til fjöru, ef gengið vill hafa“, sé ekki bótaskyldur, þótt stöðvaður sé. Óhæfilegur lagna fjöldi á svo litlu veiðisvæði, hafi hlotið að leiða til ofveiði og taki þar af tvímæli sú mikla aukning á veiðinni efra með ánum, sem nú sé sannanleg, eftir að veiðin á ósasvæðunum neðra hefur verið færð í löglegt horf.

Að því leyti sem umstefndar opinberar aðgerðir í sambandi við 35. gr. laxveiðilaga teljast „erstatningsfrie reglur“ eigi engar skaðabætur að greiða. Slíkt eigi að skila sér aftur stefnendum og öðrum til hagsbóta, er frá líði.

Útreikningur meints veiðitjóns stefnanda og ákvörðun tjónsprósentu verði auðvitað að vera með skaplegum hætti. Það verði t.d. að leiðrétta þann fráleita reikningsmáta, sem viðgengist hafi við útreikning veiðitekna að leggja til frádráttar launatekjur heils manns í laxveiðina sumarlangt.

„Veiði“ í merkingu 95. gr. laxveiðilaganna þýði veiði, afli, dreginn á land, en hins vegar ekki einhvers konar „bókhaldslegar“ rekstarútkomur, sem teygja megi og hagræða eins og fara geri.

Sönnunarbyrðin fyrir umkröfðum bótafjárhæðum hljóti að vera hjá stefnanda, og það því frekar sem hjá honum sé um að ræða greinilegar tómlætisverkanir.

Því er haldið fram, að stefnandi hafi í reynd ekkert tjón beðið og jafnvel þótt svo væri, verði ríkissjóður aldrei dæmdur, þar sem tjónið falli undir 3. mgr. 95. gr. laxveiðilaganna.

Hækkunarkrafa stefnanda sé algerlega órökstudd og brot á 2. mgr. 94. gr., sbr. 95. gr. og 96. gr. laxveiðilaganna, en samkvæmt þeim lagaákvæðum skulu matsmenn fjalla um slíkar kröfur. Enn fremur standist ekki kröfur stefnanda um verðtryggingar fjárskuldbindinga, sbr. lög nr. 71/1966 og lög nr. 13/1979. Slíkar verðtryggingar og vísitölubindingar hafi aldrei verið viðurkenndar af íslenskum dómstólum.

Vaxtakröfu stefnanda er einnig andmælt að því er varðar vaxtatíma og vaxtafót.

## VII

Því er haldið fram af hálfu Veiðifélags Borgarfjarðar, að mál þetta hefði aldrei komið til, ef tjónbætur hefðu verið metnar, svo sem til var ætlast, eftir fortakslaum ákvæðum laga nr. 53/1957, með samkomulagi eða á annan hátt. Tjónbótauppgjörinu, sem meðstefndu sömdu um við stefnanda, sé ekki lokið, vegna þess að gerðardómendur hafi talið „ákvörðun skaðabóta í eitt skipti fyrir öll leiða til ótækrar niðurstöðu, er yrði í algjöru

ósamræmi við meginreglur laga“. Gerðardómendur hafi og talið „eigi aðra leið færa en að kveða á árlegt gjald, sem greiðist að loknum veiðitíma hvers árs“. Á þetta hafi meðstefndu fallist. Síðar hafi matsmenn lýst þeirri skoðun sinni, að sá hluti tjónbóta til handa stefnanda, sem samið hafði verið um greiðslu við hann á og er enn ógreiddur, verði vegna breyttra laga felldur á Veiðifélag Borgarfjarðar. Verði ekki betur séð en nú vilji yfirmatsmenn líta svo á, að setning laga nr. 53/1957 og samningar stefnanda og meðstefndu á þeim tíma hafi allt verið „ómark“.

Helstu málsástæður af hálfu Veiðifélags Borgarfjarðar eru þessar:

1. Sú takmörkun veiðiaðferða, sem 35. gr. laga nr. 53/1957, nú 35. gr. laga 76/1970, feli í sér, sé takmörkun á eignarrétti, sem gera megí án bóta. Lögjafinn hafi sett þrátt fyrir það sérákvæði um tjónbótauppgjör í 35. gr. laga nr. 53/1957 og felld greiðsluskyldu á meðstefndu ríkissjóð og sýslusjóð, en alls ekki hafi verið reiknað með bótagreiðslum frá eigendum veiðiréttar.

2. Bann 35. gr. laga 53/1957 hafi verið fortakslaust og óháð tjónbótauppgjörinu. Þegar við tilkomu bannsins hafi tjónpolar öðlast bótarétt á hendur meðstefndu. Sú krafa hafi verið einkaréttarlegs eðlis og hafi stefnandi og meðstefndu getað samið um meðferð hennar á hvern þann hátt, sem þeir náðu samkomulagi um.

3. Samningar stefnanda og meðstefndu séu ekki ítarlegir og reyndar nú orðnir umdeildir, en eftir standi þó óumdeilanlega, að greiðsluskyldan hafi að lögum alfarið verið á ríkissjóði og sýslusjóði. Af því leiði einfaldlega það, að ef Veiðifélag Borgarfjarðar yrði dæmt greiðsluskýlt í máli þessu, væri verið að létta greiðslubyrði af ríkissjóði og sýslusjóði (fyrir tjón stefnanda árin 1970 til 1976), en til þess standi hvorki lög, réttarvenja né neitt annað, sem hald sé í.

4. Sú túlkun á 3. tl. 95. gr. laga nr. 76/1970, sem fram komi í ákvæði meirihluta yfirmatsnefndar og hjá meðstefndu, að Veiðifélag Borgarfjarðar eigi að greiða tjón stefnanda fyrir misstan veiðirétt, fái ekki staðist og sé alfarið mótmælt, enda sé túlkun þeirrar greinar skýrast fram sett í greinargerð fyrir lögnum, sem sé sú, að undir hana falli aðeins tjónbætur vegna friðunaraðgerða eða þess háttar aðgerða, sem ákveðnar eru af veiðifélögnum sjálfum. Auk þess sé ljóst, að ákvæði greinar þessarar geti á engan hátt virkað aftur fyrir sig til ársins 1957 og breytt því, sem þá var gert í málum þessum.

5. Veidifélag Borgarfjarðar sé ekki réttur aðili að sakarefni þessu, þar að stefnandi eigi eingöngu lögvarða kröfu á meðstefndu.

6. Ríkissjóður og sýslusjóður Mýrasýslu hafi margitrekað viðurkennt bótaskyldu sína gagnvart stefnanda í máli þessu með þátttöku í gerðardómsmeðferð, sáttameðferð og peningagreiðslum til uppgjörs tjónbóta.

7. Friðunaraðgerðir þær, sem ákveðnar voru með lögum nr. 53/1957, 35. gr., nú 35. gr. laga nr. 76/1970, séu til hagsbóta fyrir alla þjóðina, en ekki aðeins meðlimi aðildarfélaga Veidifélags Borgarfjarðar. Af því leiði það, að bætur eigi að greiðast af almannafé svo sem gert sé í slíkum tilvikum. Enda þótt Veidifélag Borgarfjarðar haldi því fram, að sýslusjóður eigi að greiða stefnanda þær bætur, sem hér um ræðir, sé Veidifélag Borgarfjarðar því ekki sammála, að hér sé um réttmæta kröfu að ræða, enda njóti allir landsmenn hags af friðunaraðgerðum sem þessum, en ekki aðeins sýslubúar Mýrasýslu.

8. Bótakrefjendur hafi ekki fyrr en nú kafið Veidifélag Borgarfjarðar um greiðslu tjónbóta, enda þótt nú séu u.þ.b. 25 ár liðin, frá því að stefnendur og fleiri, sem í hans aðstöðu eru, misstu veiðirétt sinn. Sama sé að segja um ríkissjóð, sem hafi t.d. greitt einni jörð bætur, jafnvel eftir árið 1970. Af þessum ástæðum sé því einnig haldið fram, að aðgerðarleysisverkanir af hálfu stefnanda og meðstefndu eigi að valda sýknu Veidifélags Borgarfjarðar. Sömuleiðis væri krafa um tjónbætur að sjálfsögðu löngu fyrnd.

9. Komi til þess, að Veidifélag Borgarfjarðar teljist bera ábyrgð á greiðslu stefnukröfu í máli þessu, sé stefnukröfunni mótmælt sem of hárrí auk þess sem draga ætti frá henni þær tjónbætur, sem hann (sic) hefur nú móttengið, enda þótt þær séu að stofni til tilteknar vegna annarra ára. Sömuleiðis sé áskilinn réttur til athugasemda við bótagrundvöllinn. Vaxtakröfu er einnig mótmælt.

10. Dómkvaðningar þær, sem matsgerðir byggjast á sem og matsgerðirnar sjálfar, séu að mestu ef ekki að öllu leyti byggðar á sérákvæðum laga nr. 76/1970, XV. kafla um matsgerðir og skaðabætur. Þannig sé t.d. ekki lagt fyrir matsmenn að meta tjón stefnanda á grundvelli þess lagaákvæðis, sem skerti rétt hans til veiði og sagði fyrir um matsaðferð. Af þessum ástæðum séu matsgerðirnar, sem allar byggjast á öðrum grundvallarforsendum, ógildar, markleysa, að því leyti sem þær kynnu að teljast snerta

Veiðifélag Borgarfjarðar. Matsgerðunum sé þar af leiðandi öllum mótmælt á þessum grundvelli.

11. Matsgerðir matsmanna í máli þessu hafi ekki réttaráhrif umfram það að vera matsgerðir og séu þannig ekki sjálfstæðir úrskurðir, sem einungis yrði hnekkð með málskoti til Hæstaréttar. Matsgerðirnar séu og allar ófullkomnar og byggðar á röngum grundvallarforsendum á mörgum sviðum.

12. Leggja beri áherslu á, að samkvæmt Grágás og síðari ákvæðum laga um laxveiðar hafi ætíð verið um að ræða tiltölulega viðtækar takmarkanir á eignarrétti manna, sem hafi ekki haft í för með sér neina bótaskyldu.

### VIII.

Að því, sem rakið er hér að framan, standa dómendur allir, en það, sem greinir í þessum kafla, er álit meirihluta dómsins, Steingríms Gauts Kristjánssonar og Mús Péturssonar.

#### *Álit dómsins.*

Með úrskurði dómsins 11. júlí 1983 var hafnað þeim málsástæðum hinna stefndu ráðherra og sýslunefnda, að málið væri svo vanreifað og kröfugerð svo óljós, að varðaði frávisun, að um væri að ræða óleyfilegt málasmag og að úrlausn yfirmatsmanna væri fullnaðarúrlausn sakarefnis málsins. Til annarra ástæðna, sem leiða kunna til frávisunar án kröfu og jafnframt varða efni málsins, hefur ekki verið tekin afstaða, sbr. 2.mgr. 108. gr. 1. nr. 85/1936.

Úrskurðurinn frá 11. júlí sl. byggist á þeirri skoðun, að matsmenn skv. lögum um lax- og silungsveiði séu stjórnvald og að dómstólar hafi vald til að dæma um, hvort niðurstaða þeirra er byggð á réttum lagagrundvelli, sbr. 60. gr. stjórnarskrár. Um efni er meira álitamál, hversu dómstólar geta gengið langt í að endurskoða gerðir matsmanna.

Aðalkrafa stefnanda og fyrsta varakrafa virðast að meginstefnu til vera reistar á því ákvæði gerðardómsins frá 29. september 1959, að aðiljum sé rétt að bera undir matsmenn skv. lögum nr. 53/1957 árgjald það, sem í gerðardóminum er ákveðið. Í annarri og þriðju varakröfu er byggt á sama grundvelli að því viðbættu, að skipting bótaskyldu fari eftir 1. mgr. 95. gr. laga nr. 76/1970.

Niðurstaða meirihluta yfirmatsnefndar miðast við, að bætur greiðist úr hendi Veiðifélags Borgarfjarðar, og mótast að nokkru leyti af sérstökum atvikum varðandi skipti veiðifélagsins og stefnanda. Verður ekki með vissu dregin óyggjandi ályktun um álit yfirmatsnefndarinnar á því, hverjar bætur

stefnandi skuli nú hljóta fyrir nefnt tímabil úr hendi annarra aðilja. Hvorki gildandi lög né ákvæði gerðardómsins þykja leiða til þeirrar niðurstöðu, að dómendur eigi við þessar aðstæður að leggja sjálfstætt mat á bætur til stefnanda, sbr. 109. gr. laga nr. 53/1957, lög nr. 38/1970, 96. gr. laga nr. 76/1970 og 1. og 17. gr. laga nr. 11/1973.

Hlutverk matsmanna samkvæmt lax- og silungsveiðilögum er tvíþætt, annars vegar að kveða á um bótaskyldu og hins vegar að leggja mat á fjárhæð bóta.

Aðiljar hafa ekki freistað þess að fá neytt heimildar 4. mgr. 71. gr. laga nr. 55/1936 til að fá dóm um bótaskyldu sérstaklega.

Hvað sem líður skoðun meirihluta yfirmatsnefndar á bótaskyldu verður ekki annað séð en að unnt eigi að vera að afla mats á fjárhæð bóta til stefnanda úr ríkissjóði og sýslusjóðum miðað við þann réttargrundvöll, sem kröfur á hendur þessum aðiljum eru byggðar á.

Matsgerð matsmanna samkvæmt ákvæðum laga um lax- og silungsveiði er þess háttar skilyrði fyrir, að dómur verði lagður á sakarefni máls þessa, að ekki þykir fært að neyta úrræðis 120. gr. laga nr. 85/1936.

Þar sem þannig þykir skorta nauðsynlegan grundvöll til, að efnisleg afstaða verði tekin til krafna á hendur landbúnaðarráðherra og fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs og sýslumanni Mýra- og Borgarfjarðarsýslu fyrir hönd sýslusjóða sýslanna, þykir bera að vísa kröfum á hendur þeim frá dómi. Framangreind rök eiga ekki við um kröfu á hendur Veiðifélagi Borgarfjarðar, og ekkert virðist standa því í vegi, að efnisafstaða verði tekin varðandi kröfu stefnanda og þessa varnaraðilja hvors á hendur öðrum.

Eftir atvikum þykir rétt, að málskostnaður milli stefnanda og stefndu falli niður að öðru leyti en því, að málskostnaðarákvörðun varðandi Veiðifélag Borgarfjarðar bíður efnisdóms.

#### D ó m s o r ð:

Kröfum stefnanda, Jóns Guðmundssonar, á hendur landbúnaðarráðherra og fjármálaráðherra, f.h. ríkissjóðs, sýslunefnd Borgarfjarðarsýslu, f.h. sýslusjóðs og sýslunefnd Mýrasýslu f.h. sýslusjóðs er vísað frá dómi.

Málskostnaður milli þessara aðilja fellur niður.

#### S é r a t k v æ ð i

**Bjarna Kristins Bjarnasonar**

Í bréfum veiðieftirlitsmanns á Hvítársvæðinu, dagsettum 15. júlí og 31. júlí 1959, til yfirmatsnefndar, dómskjöllum nr. 110 og 111, sem lögð voru fram við hinn munnlega málflutning, segir m.a. svo:

„Sendi hér með kort þau, sem nokkrir netjaveiðimenn í Hvítá í Borgarfirði hafa tölusett veiðivélar sínar inn á, eins og þeir telja þær hafa verið 1957 og 1959. Ekki reyndist unnt að staðsetja þær rétt á kortin, til þess eru þau ekki nógu nákvæm. Það, sem hér getur því verið um að ræða, er því einungis lagnafjöldi .....

Í Bóndhól tel ég ... ekki hafa verið nema 7 lagnir samtímis sumarið 1957. Þar var neðsta lögnin gerð upptæk vegna nálægðar hennar við lögn frá Einarsnesi, og tel ég hana því ekki. Ein var tekin upp á miðju sumri en önnur sett niður á öðrum stað. Tel ég þar um tilfærslu að ræða á sömu veiðivélinni“.

„Í Bóndhól hafa flest árin verið tvær veiðivélar landfastar, önnur við Kóngshól og hin inn við Bakkann. Þar gætu þó vegna landrýmis komist 3 veiðivélar við land, sbr. að 1957 voru 2 í álum inn með Bakkanum.“

Við hinn munnlega málflutning lýsti stefnandi yfir, að sumarið 1957 hefði hann og Sigþór bóndi í Einarsnesi tekið upp netalagnir í grennd við Skurðhólasker að ósk sýslumanns Jóns Steingrímssonar vegna merkjadeilu.

Þá er upplýst, að stefnandi ritaði sýslumanni bréf, dagsett 18. júní 1981, svohljóðandi:

„Vegna ágreinings um landamerki á milli jarðanna Bóndhóls og Einarsness í Borgarhreppi leyfi ég mér hér með að fara þess á leit við yður herra sýslumaður, að þér hlutist til um að athugun fari fram á því máli.

Með vinsemd

Jón Guðmundsson, Bóndhól“

Í kafla 1 hér að framan er rakin yfirlýsing réttargæslustefndu Sigríðar Guðmundsdóttur og Óðins Sigþórssonar. Þar kemur fram, að grundvallar-ágreiningur er um landamerkjalinu milli Bóndhóls og Einarsness frá bakka og út á ósasvæði Hvítár. Af kortinu á dómskjali nr. 55 má sjá, að 4 eða 5 veiðistaðir, sem stefnandi telur sig hafa orðið að leggja niður með gildistöku laga nr. 53/1957, eru á hinu umdeilda svæði.

Bótakröfur stefnanda virðast byggjast á því, að stefnandi eigi rétt á skaðabótum úr hendi stefndu um aldur og ævi. Úrslit landamerkjadeilunnar milli jarðanna Bóndhóls og Einarsness kunna að hafa verulega þýðingu um ákvörðun bóta til stefnanda.

Gerðardómendur og matsmenn virðast ekki hafa haft viðhlítandi kort af veiðistöðum þeim, sem um var fjallað í gerðardóminum og matsmálunum. Það kort, sem þeir virðast hafa haft til afnota, er kortið á dómskjali nr. 52, en það er ársett 1957. Um það segir stefnandi hér fyrir dómi, að kort þetta hafi verið gert í sambandi við væntanlegt skaðabótamál. „Ég man eftir því, að ég gerði athugasemdir við staðsetningu á lögnum þarna,

á þessu korti, það er merkingu á þeim við Sveinbjörn Jónsson, hæstaréttarlögmenn. Hann tók það fram þá, að það skipti ekki meginmáli þó að þetta væri kannski mismerkt á milli bæja.“ Samkvæmt þessu kvað stefnandi lagnirnar nr. 9-17 ekki nákvæmt staðsettar á kortinu.

Svo sem kröfum stefnanda var háttað, var nauðsynlegt að afla sem nákvæmasta upplýsinga um staðsetningu veiðistaða, sem stefnandi notaði fyrir gildistöku laga nr. 53/1957, upplýsinga sérkunnáttumanna um rennsli árinna, rekstrarkostnað við einstakar lagnir og sérstaka könnun á því, hvort allur tilgreindur lagnafjöldi frá Bóndhóli væri í fullu samræmi við gildandi reglur lax- og silungsveiðilaga þeirra, sem lög nr. 53/1957 leystu af hólmi. Í því sambandi má nefna, að áhöld eru um, hvort lagnir nr. 5 og nr. 8, sem sýndar eru á kortinu, dómskjali nr. 55, voru heimilar báðar í einu með hliðsjón af 2. tl. 31. gr.laga nr. 112/1941, þar sem kveðið var á, að milli fastra veiðivéla skyldi jafnan vera 100 metra bil eftir endilangri á.

Svo sem til háttaði, var nauðsynlegt, að rækileg könnun færi fram á veiðimöguleikum út frá bakka umfram aðallögnina við Kóngshól og lögnina, sem sýnd er upp við Bakka á kortinu nr. 55. Samkvæmt upplýsingum stefnanda hefur hann notað þrjár til fjórar lagnir frá landi, en hugsanlegt er að nýta fleiri veiðistaði, og er þá einkum haft í huga svæðið frá aðallögninni við Kóngshól og að lögninni upp við Bakkann. Var eftir atvikum nauðsynlegt að fá álit sérfróðra kunnáttumanna í því sambandi, svo sem laxveiðilögin heimiluðu. Var og rétt að afla álits sérfróðra manna um þau áhrif, sem það kynni að hafa á veiðina í Bóndhól, að margar lagnir voru með lögtöku laga nr. 53/1957 lagðar niður í Einarsnesi, næstu jörð fyrir neðan. Einnig var nauðsynlegt að kanna í því sambandi gönguvenjur laxins úr sjónum og upp á ósasvæðið, einkum með tilliti til þess, að hve miklu leyti hann ætti eðli til að sveima tímabundið um ósasvæðið, áður en hann tæki göngu sína rakleiðis upp eftir ánni.

Svo sem mál þetta er í pottinn búið, verður að líta svo á, að niðurstöður matsmanna séu ekki viðhlitandi til þess, að efnisdómur verði á málið lagður, eins og það liggur hér fyrir dómi.

Telja verður nauðsynlegt, að matsmenn taki málið á ný til meðferðar að fengnum nauðsynlegum viðbótarupplýsingum og leggi á það nýtt mat. Við hina nýju matsmeðferð ber að taka tillit til þeirra greiðslna, sem stefnandi hefur móttengið frá upphafi.

Úrskurður dómsins frá 11. júlí 1983 þykir eigi nú standa í vegi fyrir frávísun, sbr. 3. mgr. 108. gr. laga nr. 55/1936, sbr. 2. mgr. sömu gr.

Samkvæmt öllu framansögðu þykir bera að vísa máli þessu frá dómi.

Þrátt fyrir ákvæði 180. gr. laga nr. 85/1936 þykir rétt, að hver aðilja beri sinn kostnað af málinu.

## D ó m s o r ð:

Máli þessu er vísað frá dómi.

Málskostnaður fellur niður.

Föstudaginn 19. apríl 1985.

Nr. 225/1982. **Guðmundur Hafsteinn Hjaltason**

(Brynjólfur Kjartansson hrl.)

gegn

**Auði Torfadóttir**

(Benedikt Blöndal hrl.)

Skuldamál. Nafnnúmer. Vextir.

### Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Björn Sveinbjörnsson, Magnús Thoroddsen og Þór Vilhjálmsson.

Porgeir Örlygsson, fulltrúi yfirborgardómarans í Reykjavík, kvað upp hinn áfrýjaða dóm.

Áfrýjandi hefur skotið máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 18. nóvember 1982, að fengnu áfrýjunarleyfi 10. s.m. Hann krefst þess, að nafnnúmer áfrýjanda verði leiðrétt þannig, að það verði 3075-4840 í stað 3511-3827, eins og tilgreint er í héraðsdómi, og stefnda, Auður Torfadóttir, verði dæmd til að greiða áfrýjanda 30.000,00 krónur með 37% ársvöxtum frá 1. október 1981 til 1. október 1982, 39% ársvöxtum frá þeim degi til 1. nóvember 1982, 47% ársvöxtum frá þeim degi til 21. september 1983, 39% ársvöxtum frá þeim degi til 21. október s.á., 36% ársvöxtum frá þeim degi til 21. nóvember s.á., 32% ársvöxtum frá þeim degi til 21. desember s.á., 25% ársvöxtum frá þeim degi til 21. janúar 1984, 19% ársvöxtum frá þeim degi til 13. ágúst s.á., 24% ársvöxtum frá þeim degi til 27. ágúst s.á., 25% ársvöxtum frá þeim degi til 18. september s.á., 25,5% ársvöxtum frá þeim degi til 11. október s.á., 26% ársvöxtum frá þeim degi til 25. október s.á., 27,5% ársvöxtum frá þeim degi til